ÅRSSKRIFT 1983

16. ÅRGANG

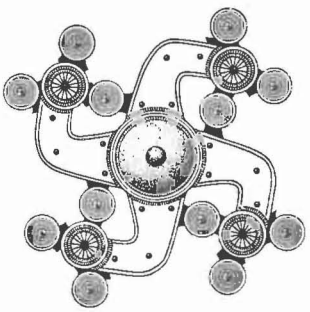

Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune

Udgivet af Historisk-topografisk Selskab
for Gladsaxe Kommune

Selskabet retter herved en tak til vore skribenter
og til Gladsaxe kommune for økonomisk støtte

Omslagsbillede: Øjebliksbillede fra Slangerupbanen
Tegnet af *Ib Spang Olsen*

Bomærke: Jordfund fra Højgården 1905

Redaktion:
Kirsten Havelund Strøm

Gladsaxe lokalhistoriske Arkiv
Gladsaxe Hovedbibliotek
Søborg Hovedgade 220
2860 Søborg

Grafisk tilrettelæggelse i samarbejde med
Erik Starup

Trykt hos S.L.M. Grafisk Produktion, 1984

Indhold

Forord 5

Farvel til en stol
Af *Tove Smidth* 7

Toget
Af *Ib Spang Olsen* 29

Gøgeungen der slog sig ned i mosen
Af *Laurits Bindsløv* 33

Den mere beskedne tid - dengang
Af *Henning Larsen* 51

Personalia 67

SELSKABETS PUBLIKATIONER

Gladsaxebogen 1. Af *C. L. B. Cramer.* 2. oplag 1979.
Gladsaxebogen 2. Af *Mogens Lebech.* 1. oplag 1971.

Medlemspris for hver publikation:
Hft. kr. 46.00, ib. kr. 57,50. Gladsaxebogen 2 fås kun hæftet.

Andre:
Hft. kr. 62,10, ib. kr. 74,75. Gladsaxebogen 2 fås kun hæftet.

Årsskrift 1968: kr. 11,50
1969: kr. 11,50
1970: kr. 11,50
1971: kr. 11,50
1972: kr. 14,00
1973: kr. 18,00
1974: kr. 18,00
1975: kr. 21,00
1976: kr. 29,00 (for medlemmer kr. 22,00)
1977: kr. 32,00 (for medlemmer kr. 24,00)
1978: kr. 36,00 (for medlemmer kr. 27,00)
1979: kr. 48,00 (for medlemmer kr. 36,00)
1980: kr. 48,00 (for medlemmer kr. 36,00)
1981: kr. 56,00 (for medlemmer kr. 42,00)
1982: kr. 56,00 (for medlemmer kr. 42,00)

Kontingent:
Enkelte medlemmer: kr. 45,00
Husstande: kr. 60,00
Foreninger, firmaer og institutioner: kr. 120,00
For pensionister og unge under uddannelse ydes en nedsættelse på kr. 10,00 i ovennævnte beløb.

Kontingent og betaling for publikationer sendes til:
Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune, postgiro 6 48 34 37,
kasserer C. C. Nielsen, Til Jernbanen 20, 2880 Bagsværd. tlf. 02 - 98 82 15.

Selskabet er medlem af Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger.

Forord

Saxo var sin tids samtidshistoriker. Vi har ingen Saxo i Gladsaxe, men vi har mange, som kan fortælle om vor tid på vort sted. Det er en viden, som ikke må gå i glemmebogen. Engang vil man alligevel søge at finde ud af, hvad der foregik – dengang. Og så vil det være svært at tegne et sandt billede af forfædrenes liv og færden uden klare kilder.

Samtidige skildringer af tider og steder verdens årtusinder igennem har vi kun til dels. Nu søger vor tids historikere og skribenter i tekst og billeder at overgive en betydningsfuld arv til efterslægten – en viden hvis værdi bestandig vil vokse.

I årets skrift er samlet skildringer fra ikke så fjerne tider – dog med en tråd tilbage i århundredet – sådan som begivenhederne er oplevet på nært hold og fortalt, mens de endnu er i frisk erindring.

Redaktionen

Fig. 1. Rockerlædervest med dødningehoved er blandt Tove Smidth's glade minder om Gladsaxes rockerdrenge.

Farvel til en stol

Hverdagsliv med rockere, jul på elefantryg, polsk snerejse, uhøjtidelige borgere og andet godtfolk

Af Tove Smidth

Underligt, som en enkelt begivenhed kan komme til at præge bevidsthed og erindring. Jeg tænker på Gladsaxes rockere i forbindelse med min person. Stadigvæk, flere år efter, hører jeg bemærkninger som »Nåja, det var jo dig med rockerne« og »Hvordan endte den historie med rockerne egentlig?« eller »Var du aldrig bange for rockerne?«

Måske er det alligevel ikke så underligt eller tilfældigt. Det er især i skærpede situationer, at holdninger skal afprøves, og det er håndteringen af akutte og gerne dramatiske problemstillinger, en politiker bliver dømt på. Hvordan en borgmester løser de løbende, daglige opgaver er svært at vurdere udefra.

Men selvfølgelig er der en sammenhæng mellem det daglige og det skærpede. For mig var de dramatiske dage, hvor alle danske medier beskæftigede sig med rockeraffæren i Gladsaxe, et led i et forløb. Herregud, vi havde da ligesom andre kommuner haft rockere i adskillige år. Vores erfaring sagde os, at de kom »i bølger«. Hvis vi gik ind i problemerne og hjalp de unge over en vanskelig periode, faldt de fleste af dem til ro og gled over i en mere rolig tilværelse. De voksede sig fra det. Ballade var der selvfølgelig nu og da, men ikke værre, end at det kunne holdes inden for vores egen kommune. Når behovet for en rockerklub opstod, kom rockerne ganske enkelt op til mig og bad om at få et »sted«, og så hittede vi et »sted« og nogle mennesker, som havde mod på at tage livtag med de voldsomme drenge og få noget fornuftigt ud af dem. Når de så havde løbet hornene af sig, og der ikke mere var brug for klubben, lukkede vi den.

Brand og ballade

Det var det tredie »kuld« af rockere, der kom til at stå gny om. Det var begyndt på præcis samme måde, og min »pædagogik« over for dem var den samme som over for de tidligere hold: »Vi indgår en handel. Jeg hjælper jer til et »sted«, og I overholder til gengæld nogle regler, som gør det muligt for mig at få kommunalbestyrelsen til at gå med på ideen og bevilge de penge,

som skal til, for at jeres klub kan køre. Der skal være medarbejdere på, I får ikke lov at køre det alene, selv om I helst vil, for i sidste ende er det os politikere, der har ansvaret for, hvad der sker«.

Jeg skal ikke fremstille rockerne som engle, det var de sandelig langtfra. Der var jævnlig ballade, og så kaldte jeg dem op på rådhuset eller tog ned til dem i klubben. Det var ikke blide ord, der faldt ved de lejligheder. Jeg benyttede mig af deres egen sprogbrug for at være sikker på, at det trængte ind, og prøvede at få dem til at forstå, at de havde opført sig som dårlige kammerater ved at bryde de aftaler, vi havde indgået. De forsvarede sig selvfølgelig voldsomt, men endte med at love bod og bedring, og så gik det nogenlunde igen, et stykke tid. Min filosofi var, at vi nåede længere ved at have tæt kontakt med dem, så vi kunne påvirke dem, end ved at vende dem ryggen og lade politiet skride ind, når det *var* gået galt.

Det var en brand, som startede halløjet, der bragte os i aviserne. Rockerne havde fest i deres klub, og de havde tændt et bål i en gammel bliklade uden tag. Bålet udviklede sig på en måde, så naboer slog alarm. Brandvæsenet kom og slukkede ilden. Så kom politiet. De ville tale med rockernes leder. Han gik ud til dem, og derefter udviklede tingene sig på en ulykkelig måde. Rockerne mente, at politiet brød deres løfte om frit lejde, og så myldrede de ud for at hjælpe deres leder. Der opstod regulær kamp, som endte med, at rockerne lå på stribe på Klausdalsbrovej med næsen i asfalten og politihunde over sig.

Sjældent har der været så mange tilhørere i Gladsaxe byrådssal som i de dage. Rockerne selv var der også. De sad på gulvet, for der var ikke plads på stolene. Det endte med, at vi omdannede rockerklubben til en seniorklub for *alle* unge over 18, og det havde iøvrigt længe været meningen, fordi antallet af rockere var stærkt faldende. Siden har vi ikke haft nogen rockerklub, og i øvrigt heller ingen nævneværdige rockerepisoder i kommunen. Syv-nitretten.

»Vil du ha' en bajer, Tove. . .«

Det hænder, jeg møder gamle rockerdrenge med kone og små børn, og så snakker vi »gamle dage«. Som minde fik jeg en fedtet rockerlædervest med dødningehoved og metalkæde og en forunderlig samling af metalkors og ordener og emblemer – plus en original, tysk soldaterhjelm, som rockerne engang forærede mig fyldt med jord og grønne planter. Begge dele har jeg overladt Lokalhistorisk Arkiv på Gladsaxe Hovedbibliotek. Så kan man dér afgøre, om man vil bevare disse genstande til minde om et særpræget afsnit af det kommunale ungdomsarbejde i Gladsaxe.

Pudsige erindringer melder sig. Jeg kommer til at tænke på en festlig oplevelse. Rockerne havde besluttet at invitere medlemmerne af kommunalbestyrelsen til reception, så de kunne danne sig et personligt indtryk af rockerklubben på Egegården. Næsten alle de indbudte troppede op, nysgerrige, i forventning om at møde det virkelige, rå rockermiljø. Og hvad mødte de så? Alle rockerne på nær een var trukket i ulasteligt jakkesæt med pressefolder og slips. De havde deres mødre og enkelte fædre med samt deres »damer«, hvoraf nogle medbragte små rockerbabyer, som fik bryst og sutteflaske. Rockernes leder holdt en formfuldendt tale med tak og det hele.

En anden pudsig erindring: En uges tid efter branden ringede en nabo til rockerklubben hjem til mig og sagde: »Den er gal. Rockerne har tændt bål i laden igen«. Jeg styrtede ned til klubben i en taxa og ringede på. Man kom ikke uden videre ind, der var stakit omkring, og porten var låst. Lugen blev lukket op, og porten blev åbnet. Taxachaufføren prøvede at gå med, fordi han mente, jeg var i fare, men rockerne gav ham ikke lov. Jeg bad ham vente udenfor. Der *var* bål i laden, men kun et lille et. »For fa'n Tove, det er jo bare et pølsebål. Vi griller.« Det var sandt nok, men jeg gav alligevel ordre til at slukke øjeblikkelig for ikke at risikere, at politiet blev tilkaldt. De hentede en spand vand fra den lille dam tæt ved og slukkede bålet. »Er du så tilfreds? Vil du ha' en bajer?«. Og så drak vi en bajer, og jeg glemte taxachaufføren, indtil han dyttede. Da jeg kom ud, var chaufføren bleg: »Jeg var tæt på at ringe efter politiet. Jeg troede, de havde myrdet dig.«

»Husk nu rugbrød på onsdag. . .«

Jeg kan fortælle mange andre oplevelser med unge i Gladsaxe. For eksempel om en husbesættelse. Det startede, da der blev holdt vælgermøde i Gladsaxe Bio forud for kommunevalget i november 1981. En VS'er, som sad i politikerpanelet sammen med os andre, råbte til nogle unge i salen: »Husk nu rugbrød på onsdag«. Og så grinede de unge. Jeg grundede lidt og kom i tanke om, at en rugbrødsfabrik var blevet besat i København kort tid forinden. Var der mon en besættelse under opsejling i Gladsaxe? Jeg bad nogle af mine yngste partifæller prøve, om de kunne komme på sporet af noget i pausen. En af dem kom tilbage med en løbeseddel: »Vil du være med til at planlægge en husbesættelse i Gladsaxe, så kom til møde på onsdag kl. det-og-det og på det-og-det sted«.

Jeg foreslog formanden for vores boligudvalg, Benny Jørgensen, at vi sammen skulle tage ud til mødet og spørge, om der var noget, vi kunne hjælpe de unge med. Det gjorde vi. Det vakte nogen opstandelse, da vi kom uanmeldt, men vi blev ikke smidt ud. Tværtimod var der en, som sagde, at det var »fint«

Fig. 2. »Den største glæde er nok, at jeg har lært mit lokalsamfund så godt at kende«.

vi kom, og så fik vi en diskussion, som mundede ud i en aftale om, at vi skriftligt skulle nedfælde, hvad vi fra kommunens side gør for at skaffe boliger til unge. Og selve besættelsen . . . ja, de ville selvfølgelig ikke røbe, hvad det var for en bygning, de ville besætte. Ikke før bagefter, men så lovede de også at ringe.

Det viste sig at være en privat villa, som havde stået tom et halvt års tid, fordi ejeren ikke kunne få den solgt. På rådhuset fandt vi ud af, hvem ejeren var, og da kommunen ret beset har pligt til at gribe ind, hvis vi kommer på sporet af tomme boliger, foreslog vi, at de unge kunne leje huset af ejeren. Det var han villig til, han skulle have 4000 kr om måneden. Det var for meget for de unge, men nu havde de haft tilbuddet, de forlod huset, og mere skete der ikke i den sag.

Året efter hørte jeg rygter om, at der skulle finde en teltaktion sted på græsplænen foran Gladsaxe rådhus en bestemt weekend. Ideen var at gøre opmærksom på de unges boligproblem, og det var jo rimeligt nok. Jeg fandt frem til arrangørerne og bad dem komme op på rådhuset, så vi kunne finde ud af, om aktionen kunne gennemføres på en måde, som var hensigtsmæssig både for dem og for os.

En repræsentant for aktivisterne kom op til mig på rådhuset, og jeg satte hende i forbindelse med stadsgartneren, så vi kunne indgå en praktisk aftale. Jeg gjorde opmærksom på, at der jo opstod nogle sanitære problemer, når de ville overnatte på plænen to nætter i træk, eftersom der ikke er offentlige toiletter på stedet. Det havde de ikke tænkt på, men det måtte vi jo så se at finde ud af.

Et par dage før den berammede aktion ringede min kontakt og sagde, at aktionen var udsat. Senere ringede hun og sagde, at den vistnok ikke blev til noget. Det gjorde den heller ikke.

BZ'ere om bordet i bryllupssalen

En anden boligaktion bestod i, at et demonstrationsoptog skulle starte ved Buddinge station og vandre over til rådhuset. Arrangørerne bad mig komme ned foran rådhuset og tale til dem, når optoget ankom. Det blev så en aftale. Dagen og tiden oprandt. Der var ikke et øje på rådhuspladsen. Så ringede telefonen. En stemme sagde, at der ikke var kommet så mange, at der var grund til at fortsætte til rådhuset i denne omgang, måske senere. Jeg sagde, at nu havde boligudvalgsformanden og jeg indstillet os på dette her og sat tid af, og så kunne de, der var forsamlet ved Buddinge station, da ligeså godt komme. Der arriverede, så vidt jeg husker, fem, og vi satte os om bordet i bryllupssalen og fik en snak, som i hvert fald gjorde mig en smule klogere.

Narkoproblemer. Oprettelse af alternative institutioner som »Fjordhøj« og »Hobitten«. Nej, for resten, det ligger helt tilbage i min tid som socialudvalgsformand, men det kunne ikke undgås, at »socialnissen« flyttede med over i borgmesterstolen. Jeg har ikke rede på hvor mange tusinde mennesker, der i løbet af mine næsten ti borgmesterår har siddet over for mig i torsdagstræffetiden og bedt om hjælp og råd til at få løst deres problemer. Og jo flere man har held til at råde eller informere eller hjælpe, desto flere kommer der. Ofte fortæller folk om den kontakt, vi har haft, og det inspirerer andre til også at henvende sig. Det er dejligt, men i det lange løb bliver opgaven næsten uoverkommelig, for der er jo meget andet, der skal passes i en borgmestergerning end den helt personlige borgerkontakt.

Hvad angår borgerkontakt i bredere forstand, er jeg blevet forbløffet over, hvor langt en borgmester kan nå ud, og hvor tæt man kan komme på de mennesker, som bor i kommunen. Det er nok den største glæde: at jeg har lært mit lokalsamfund så godt at kende. Man bliver inviteret ud i eet væk, til store og små begivenheder, i alle mulige foreninger og grupper og institutioner og virksomheder. Tilsidst forekommer det én, at man ved alt om, hvad der skjuler sig bag facader og vinduer, som man passerer. Man forbløffes over den aktivitet og virkelyst der findes. Det stemmer ikke med den megen klage over folks sløvhed og passivitet.

Fig. 3. På elefantryg blandt borgerne. Glimt fra det årlige juleoptog, som hvert år endte med at blive en skæg og varm oplevelse.

Det store glade juleoptog

En helt speciel form for borgerkontakt har jeg oplevet ved det årlige juleoptog gennem Søborg Hovedgade. Man sidder i karet eller rider på elefant eller kører i veteranbil. For og bag vandrer nisser og eventyrfigurer, Pigegarde, FDF orkester og Søborg Harmoniorkester, der trutter og trommer og blæser og klimprer af hjertens lyst. Vognlad med fantasifulde scenerier trækkes afsted. Slik til børnene og tæt, tæt med folk langs hele Søborg Hovedgade, forældre med børn på armen, pensionister, unge. De står på altanerne og hænger i vinduerne. Og de ser venlige ud, vinker og smiler og råber »dav« og »god jul« og »hej«. Man føler sig som dronningen selv, som om det hele var stablet på benene for ens egen skyld, men man ved jo godt, at det drejer sig om at få så mange som muligt ind i butikkerne, så julehandelen kan blive god. Og over vore hoveder, hele hovedgaden igennem, hænger guirlanderne med lys og gran og hjerter og klokker. Det er der altsammen, i den gode gamle stil. Hver gang har jeg tænkt: Hvor længe mon dette fortsætter? Hvornår løber tiden fra det? Hvornår begynder folk at vrænge i stedet for at smile? Hver gang jeg har sat mig op i kareten eller på elefanten, eller hvad det nu har været, har jeg bævet lidt, for det er ligesom lidt på kanten at sidde dér og vinke som jeg-ved-ikke-hvad. Og hvert år er det endt med at blive en skæg og varm oplevelse, en god spøg vi allesammen er fælles om.

Information og medindflydelse

Holdningen hos borgerne har klart ændret sig i løbet af det sidste tiår, ligesom det ikke er mange, som siger »De« til borgmesteren i dag. Den respektfulde holdning er afløst af en afslappet tone, til tider kammeratlig, til andre tider kritisk og fortørnet. Kravet om information og medindflydelse er steget markant, og på adskillige områder er der indført høringspligt, som godt nok kan forsinke den politiske proces, men som er et nødvendigt led i demokratiet. Ikke mindst på kommuneplanområdet og i forbindelse med lokalplaner har høringsproceduren og de dermed forbundne debatter vist sig frugtbare. Samtidig er miljøbevidstheden vokset mærkbart. For mig personlig var det en stor glæde, at det lykkedes at redde kolonihaverne i Gladsaxe, og at vi fik forhindret, at et stort kontorkompleks (Telestyrelsen) skød op på Radiomarken ved Bagsværd sø.

Gyngerne og karussellerne

Ser man på Gladsaxe kommune som helhed, har bøtten unægtelig vendt i flere henseender. Da jeg kom i kommunalbestyrelsen i 1966, talte man meget om væksten i befolkningstallet. I fuldt alvor drøftedes, om vi skulle lade befolkningen vokse til 120.000, eller om vi skulle stoppe ved 100.000. I 1969 befandt vi os på toppen med ca. 75.000 indbyggere. Så begyndte tallet at rasle nedad, og vi måtte erkende, at vi ikke kunne gøre særlig meget ved den sag. I dag har vi ca. 63.000 indbyggere. Desuden ændrede befolkningens sammensætning sig: Flere ældre, færre børn og unge. Samtidig fik flere og flere kvinder udeerhverv.

Også økonomisk vendte det. Fra vækst gik vi over stagnation til minusvækst.

Begrebet planlægning troede man overhovedet ikke på for ti år siden. »Det er spild af tid,« blev der sagt, »tingene udvikler sig altid anderledes, end man forestiller sig, og så skal man alligevel lave det hele om.« Man byggede, når der opstod behov, og startede nye aktiviteter i takt med, at ideerne fødtes. Der var næppe en uge, uden at der på kasse- og regnskabsudvalgsmødet blev givet tillægsbevillinger. Som pæn nybegynder spurgte jeg, hvordan det kunne lade sig gøre at bruge så meget mere, end der var budgetteret med. Jeg fik det svar, at hvad vi satte til på gyngerne, vandt vi på karussellerne. Der var øjensynlig budgetteret så rummeligt som helhed, at der ikke var grund til bekymring, og i øvrigt viste det sig, når regnskabet skulle gøres op, at borgerne jævnlig havde tjent mere i årets løb end beregnet, og at kommunens skatteindtægter derfor blev større. Endvidere kunne kommunen optage lån dengang. Det er Gladsaxe stort set afskåret fra i dag, og man måtte også være betænkelig ved at gøre det, sådan som den økonomiske situation har udviklet sig. Bøtten har i sandhed vendt.

Fig. 4. Den årlige budgetdag – et af mange forsøg på nærdemokrati, hvor borgerne informeres om kommunens økonomi. Med civilforsvarets hjælp og formedelst en femmer bød dagen dog også på kulinariske oplevelser. Fot. 11.9.1982.

Det sure med det søde

Det var et stykke ind i min borgmestertid, at vi begyndte at tale planlægning. Der var blandt embedsmænd ikke enighed om nødvendigheden af at planlægge, og det var langt fra alle politikere, der var varme på ideen. Der var tradition for, at fagudvalgene havde stor handlefrihed, og nogle frygtede, at denne frihed ville komme i fare, hvis vi begyndte at planlægge ud fra nogle helhedshensyn. Selv var jeg sikker på, at det var ved at blive en nødvendighed. År for år fik vi større vanskeligheder med at lægge budget, befolkningstallet dalede fortsat, der var helt klart brug for omlægninger og omstillinger på grund af forskydninger i økonomien og i de forskellige aldersklasser. Desuden kom der pålæg fra staten om flerårige budgetter og sektorplaner, og snart efter fulgte kravet om en kommuneplan, dvs. en plan for, hvordan arealerne inden for kommunens grænser skulle udnyttes på længere sigt. Senere kom en ny styrelseslov, hvis formål var at skære antallet af udvalg ned og styrke økonomiudvalgets magt, altsammen med henblik på en mere effektiv styring.

Hyggeligt var det ikke, at tingene sådan strammede til. I den første tid gik kravet alene på, at væksten skulle begrænses. Der var altså i realiteten stadig tale om vækst, men allerede *den* begrænsning fremkaldte vrede mange steder. I dag er det nødvendigt med direkte nedskæringer, af årsager som har at gøre med internationale konjunkturer, statslige indgreb, borgernes forringede indtjening, stigende arbejdsløshed og ændringer i befolkningssammensætningen. Det gør folk bange og får de forskellige befolkningsgrupper og sektorer til at øve pres mod politikerne. Lokalpolitikerne er nærmest ved hånden, så det bliver oftest dem, det går ud over, også når »skylden« ligger hos landspolitikerne.

I visse henseender bliver presset størst i en kommune, som i mange år er blevet regnet for »progressiv«, fordi forventningerne dér er større end andre steder. Vi har især mærket presset på daginstitutionsområdet, hvor serviceniveau'et har været blandt de højeste i landet. Pædagoger og forældre ræsonnerede som så, at hvis service-niveau'et faldt i Gladsaxe (hvis borgmester oven i købet havde været formand for børnekommissionen), ville det blive endnu værre mange andre steder. Derfor reagerede de voldsomt, da vi måtte meddele, at det store, økonomisk tunge daginstitutionsområde ikke kunne gå fri, når alle andre områder måtte beskæres. Det var hårdt at stå over for vrede pædagoger og forældre med skilte og transparenter og små børn, som havde fået at vide, at borgmesteren ville tage maden og legetøjet fra dem! Jeg oplevede det som en urimelig og uretfærdig situation. Men som politiker må man tage det sure med det søde.

Fig. 5. Mesteren Robert Jacobsens springvand – i folkemunde kaldet »cigarklipperen« – svaler på en lun sommerdag. Fot. 1981.

Robert Jacobsens springvand m.m.

I de ti år, hvor jeg har været borgmester, nåede vi at bygge meget godt i Gladsaxe. Følgende eksempler kan måske tjene til at belyse, hvorledes vi har prioriteret udviklingen inden for byggeriet.

Der var svømmehallen, som jeg åbnede med et skævt rejehop ud i den dybe ende af bassinet. Der var hovedbiblioteket, hvis udsmykning er et kapitel for sig. Bølgerne gik højt i byrådet og i kommunen som helhed i anledning af den sag. Selv var jeg ikke i tvivl. Vi har allesammen godt af at blive provokeret nu og da, det sætter følelser og tanker i gang og vækker til debat. Eftertiden må dømme om Bjørn Nørgaards totaludsmykning. Mit bud er, at hvis man om fem år ville fjerne søjlerne ved hovedindgangen eller »minareten« på toppen, ville der komme protester.

Fra starten ønskede jeg et springvand foran rådhuset. Det fik vi listet ud af Robert Jacobsen med henvisning til en gammel aftale. En tiltrængt udbygning af rådhuset synes nu også at blive en realitet. Det vil fremover komme borgerne til gode, at de publikumsbetjenende forvaltninger er samlet på ét sted.

Buddinge skole blev bygget, efter at vi havde solgt den gamle Buddinge skole til Københavns amt. Byggeriet af Værebro og Søndergård skoler blev afsluttet. Ungdomsparken groede frem, hvor der tidligere lå en fabrik. Gennem et tæt samarbejde med Gladsaxe Tekniske Skole sikredes, at EFG kom til Gladsaxe. Og vi fik skolefritidshjem.

Nye daginstitutioner blev indviet. Møllegården, det pragtfulde plejehjem og omsorgscenter med beskyttede boliger, rejste sig nær Bagsværd sø. Plejehjemmet Kildegården fik sin festsal og får snart også beskyttede boliger. Lette kollektivboliger er under opførelse. Vi fik en tip-top tandreguleringsklinik.

Gladsaxe Bio, dengang Bagsværd Bio, blev købt, og derved forhindredes, at kommunen mistede sin eneste biograf. Gladsaxe Teater lod vi efter forhandling med Københavns amt overgå til Den storkøbenhavnske Landsdelsscene, men vi har stadig anpart i teatret, som vi i sin tid kæmpede så hårdt for at få etableret her i vores egen kommune. Nu kæmper vi for at forhindre, at vores teater bliver ofret i teatrenes indbyrdes overlevelseskamp.

Inden for sporten fik vi på få år bygget fire nye boldhaller. Badmintonhallen blev udvidet, og vi fik bowlinghal. Roklubhus og kano- og kajakklubhuse blev indviet, ligesom fritidshjemmenes sejljolleklub og klubhuse for ungdomskorpsene.

I samarbejde med sociale boligselskaber fik vi sikret et stort antal gode boliger og købt grunde op til endnu flere, og Levin-grundene ved Buddinge station skaffede vi os ved et hurtigt kup, ellers var de gået til en boligspekulant.

Sluttelig kan nævnes, at Farum-banen (tidligere Slangerup-banen) i 1977 blev elektrificeret efter 50 års ventetid og indviet under stor festivitas. Det var en vældig trafikmæssig landvinding for Gladsaxe.

Fig. 6. Indgangsportalen ved Gladsaxe Hovedbibliotek er første møde med kunstneren Bjørn Nørgaards totaludsmykning af stedet, hvor hvert år tusinder af borgere har deres færden. Fot. 1982.

Fig. 7. Møllegården – et eftertragtet plejehjem og omsorgscenter med beskyttede boliger nær Bagsværd sø. Fot. 1981.

Fig. 8. Slangerupbanens elektrificering var en begivenhed som huskes. De første planer om en omlægning af driften ligger helt tilbage til begyndelsen af århundredet. 1928 udkom »Betænkning afgivet af Udvalget angaaende Elektrificering af Slangerupbanen«. Slangerupbanens elektrificering var et spørgsmål, som i årtier optog hovedstadens professionelle humorister, blandt andre Jonas i Social-Demokraten, som hvert år ved ferietid overdrog problemet til sine vikarer.

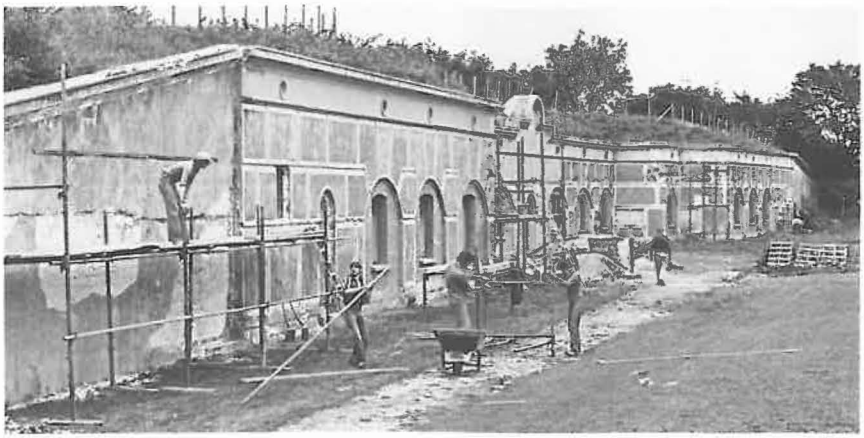

Fig. 9. Gladsaxefortet var en del af Nordfronten i Københavns Landbefæstning. Ved et beskæftigelsesprojekt blev det smukt restaureret af unge arbejdsløse. Fot. 1978.

Fig. 10. Hjemmeværnet fik kvarter i en del af Gladsaxefortet. Tove Smidth taler ved overdragelsen 4.9.1983. Til højre ses forsvarsminister Hans Engell.

Et sørgeligt kapitel

Men der skete også triste ting. Et sørgeligt kapitel inden for det sidste tiår er arbejdsløsheden, som satte ind i 1974 og blev markant i 1975. Vi håbede dengang, at det var noget forbigående, men som bekendt gik det anderledes. Staten forpligtede kommunerne til at skaffe beskæftigelse til unge arbejdsløse og langtidsledige. I Gladsaxe tog vi opgaven op med største alvor. Vi omdannede det nedlagte vandrensningsanlæg i Gyngemosen til et beskæftigelsesprojekt. Først genbrug, senere det såkaldte primærprojekt, hvor alle unge, som »hænger på«, kan regne med fast arbejde, efter at de har forladt projektet. På samme måde fik vi istandsat det forfaldne Gladsaxe Fort ved hjælp af unge arbejdsløse.

Desuden oprettedes Ungdomsrådgivningen på hovedgaden i stil med en kaffebar, hvor unge kan gå ind uden formaliteter og få råd og konkret hjælp. En beskæftigelseskonsulent med tilhørende medarbejdere blev ansat, således at hjælpen kunne fungere effektivt.

De langtidsledige indplacerer vi, så godt vi kan. Vi har generelle arbejdstilbud, og vi har arbejdstilbud, som udarbejdes ud fra den enkelte arbejdsledige's særlige kvalifikationer. Desuden samarbejdes med private arbejdsgivere for at få placeret flest muligt ud i private erhverv. Vi har oprettet »Gladsaxe Erhvervsråd« for sammen med lokale arbejdstageres og arbejdsgiveres organisationer at finde ud af, hvordan vi bedst kan samarbejde om at løse lokale arbejdsløshedsproblemer og støtte private virksomheder i Gladsaxe, for det er jo to sider af samme sag.

At kommunen samtidig tager så mange elever og lærlinge ind hvert år, som vi på nogen måde kan overkomme, er en naturlig konsekvens af byrådets holdning til disse problemer. Vi kan ikke ansætte dem alle efter endt uddannelse, men vi prøver at gøre uddannelsen så alsidig, at det private erhvervsliv kan ansætte dem sidenhen og have glæde og fordel af det.

Uanset den voksende arbejdsløshed lyder budskabet fra Christiansborg: »Der er for mange ansat i det offentliges tjeneste. Der skal skæres ned. Det er for dyrt for samfundet.« At der samtidig er blevet lagt flere og flere administrative opgaver ud til kommunerne, hvorved der kræves flere medarbejdere, tales der sjældent om, og at et menneske, der har hele sin uddannelse og arbejdserfaring fra det offentlige, ofte må stå sidst i køen blandt dem, der søger ind i private erhverv, er også en overset kendsgerning.

Fig. 11. En af de markante begivenheder i 1982 var hjælpeaktionerne til Koszalin. De mange lastvogne var fyldt op med fødevarer, livsvigtig medicin, tøj, hospitals- og tandlægeudstyr. Bidragene fra borgere og virksomheder løb op til en samlet værdi af flere millioner kroner. Alt blev afleveret direkte hos dem, som hjælpen var beregnet for. Fot. 1982.

Vennerne i Polen

At Gladsaxe kommune gennemlever vanskelige tider i disse år er altså en kendsgerning. Men alt er relativt. Man kan være fattig - eller føle sig fattig - på vidt forskellige niveau'er.

En række rejser til vores polske venskabsby Koszalin i løbet af det sidste par år har givet stof til eftertanke. Når man så, hvor lidt der var på hylderne i butikkerne dernede, når man sad med overtøj på i stuer og kontorer for at holde varmen, når man hørte, at polakkerne manglede selv det mest elementære for at kunne behandle og operere patienter på hospitaler og på tandklinikker, når man så de tomme fabrikker, hvor man var afskåret fra at arbejde, fordi der manglede råstoffer - og når man dertil lagde den håbløshed, der lyste ud af alle ansigter - så måtte man skamme sig over, at vi taler om krise og ressourceknaphed i Danmark og i Gladsaxe.

Hjælpeaktionerne til Koszalin har været en af de stærkeste oplevelser for os, der deltog i dem. Det begyndte med, at vi hørte og læste om, hvor slemt det stod til i Polen. Det var i 1981. Så kom en ny polsk ambassadør til København. Han ringede og spurgte, om han måtte komme ud og præsentere sig i Gladsaxe. Vi spurgte ham, om det virkelig var så slemt i Polen. På hans beskrivelse kunne vi høre, at det var langt værre. Alligevel havde vi svært ved at tro det. Vi besluttede at sende et par mennesker ned for selv at vurdere forholdene. Det blev mig selv sammen med Erik Hønborg fra Europasekretariatet, der drog afsted. Vi fik en lokal læge med, Gunnar Bregengaard, for at få en sagkyndig vurdering af forholdene på distriktshospitalet.

Der var ikke noget at tage fejl af. Der var brug for omgående hjælp. Vi besluttede at målrette hjælpen til hospitalet, til et hjem for evnesvage børn, til et hjem for forældreløse børn og til særligt trængende, især ældre borgere i Koszalin. Og vi besluttede, at der skulle en sending frem allerede inden jul samme år. Vi havde kun cirka en måned til at samle ind og organisere den første transport. Vi skulle køre den 20. december for at nå frem til juleaften med fødevarer, tøj, medicin og noget hospitalsudstyr. Vaskepulver og sæbe var også mangelvarer, og vi ville gerne have frugt og noget legetøj med til børnene op til jul. Vi fandt frem til frivillige chauffører og transportbiler, som vi kunne låne gratis fra firmaer. Den polske ambássade skaffede visum og gratis overfart med polsk færge.

Gladsaxe hjælper Koszalin

Så kom chok'et: Den 13. december 1981 blev der erklæret krigsretstilstand i Polen. Myndighederne mente, at den uafhængige fagforening Solidaritet med sine frihedskrav havde bragt landet på opløsningens rand og greb drastisk ind. Måtte vi nu opgive det hele? Vi *ville* igennem med vores transport,

og den polske ambassade gav os al den hjælp, vi behøvede. Vi måtte opgive at tage direkte fra København med polsk færge til Swinoujscie og i stedet sejle til Warnemünde og køre gennem DDR. Det var bitterlig koldt. Vi bævede nok en smule, da vi kørte over grænsen fra DDR ind i Polen. Vi vidste, at der var udgangsforbud fra klokken ni eller ti om aftenen, og vi kørte over grænsen ved 23-tiden. De polske grænseposter havde godt nok sagt, at vi kunne køre, men kunne vi alligevel risikere noget, når vi kom drønende dér midt om natten.

Der skete os intetsomhelst. Vi så en enkelt panservogn et sted, og det skete, at vi blev standset og måtte vise papirer til bevæbnede vagtposter ved indkørslen til byerne, som vi passerede, men ellers gik det glat. Bortset fra kulden. Og bortset fra at der blev mere og mere sne, jo længere vi kom ind i Polen. Vi kørte i tre lastbiler. Jeg sad i den sidste. Uheldigvis gik vores vogn i stå. Kulden fik paraffinen i dieselolien til at stivne, så karburatoren blev tilstoppet. For at komme videre måtte vi lade en af de andre lastbiler trække os. Vi havde kun et lille, kort dumt tov, så det var en anspændelse for »min« chauffør, især da forruden og sideruderne i vores bil fik isblomster, så vi ustandselig måtte ånde og gnide på dem for at kunne kikke ud. Førervognen var forsvundet i mørket, og det var den, der havde kortet. Vi fandt frem til Koszalin klokken fem om morgenen i dyb sne. Sneplovene var ved at gå i gang, og folk var så småt ved at begive sig til deres arbejdspladser. Ved hjælp af nogle polske brokker fik jeg gjort føreren af en sneplov klart, hvor vi skulle hen og hvorfor. Heldigvis stod der skrevet på polsk på bilernes sider: »Gladsaxe hjælper Koszalin.« Manden med sneploven var vaks. Han gav tegn, at vi skulle følge efter ham, og så pløjede han vej for os gennem sneen til distriktshospitalet, hvor vi blev modtaget med et eller andet varmt, te tror jeg.

Vi havde gjort det til en betingelse, at hjælpen skulle havne i de »rette« hænder, og at vi selv ville aflevere direkte på stederne. Det blev respekteret. Så snart vi havde afleveret, hvad vi skulle, og fået aftaler i stand for de følgende transporter, kørte vi hjem igen. Vi var hjemme før jul, fantastisk trætte, men glade for, at det var lykkedes. Vi blev modtaget på pladsen foran Gladsaxe rådhus, som om vi havde udført store bedrifter. Faktisk havde vi bare gjort, hvad vi burde gøre i den situation, hvis venskabsbyarbejdet skal være andet end hurra og halløj i glade stunder. Og bortset fra den lette kildren i maven, da vi kørte ind i Polen fra DDR, havde vi ikke følt angst.

Nu vidste vi, at hjælpearbejdet kunne køre videre, og indsamlingen blev intensiveret. I alt lykkedes det at få indsamlet penge, fødevarer, tøj, sko, medicin, instrumenter, hospitals- og tandlægeudstyr, tandpasta, vaskepulver og meget mere til en samlet købsværdi af cirke 4 millioner kroner. Også grøntsagsfrø til kolonihaver havde vi med. Ialt blev det til otte transporter.

Initiativet bredte sig til andre kommuner, til amtskommunen og til private grupper. Fra Gladsaxes borgere var der stor opbakning. Penge, tøj, sko, varer og frivillig praktisk hjælp strømmede ind. Vognmænd og specialister, som vi havde brug for, reagerede positivt. Hønborg sled sig næsten op, bistået af de øvrige medarbejdere i Europasekretariatet og andre gode kolleger i administrationen. Folkedanserne koblede sig på og kørte ned til deres folkedanservenner i Koszalin og afleverede pakker med mad, kaffe m.m. direkte på vennernes adresser. Taknemmeligheden hos polakkerne var så stor, at vi til sidst bad dem holde op med at takke, vi følte det pinligt. Jo, det var en stærk oplevelse, hvor nogle mennesker kom så tæt ind på hinanden, at det næsten gjorde ondt.

Fig. 12. Søndag den 28. februar 1982 fandt i Gladsaxe Teater en storstilet koncert sted til fordel for Polen-hjælpen. Trods beslutning om ikke at give offentlige koncerter i 1982 gjorde Eddie Skoller en undtagelse og optrådte for et talrigt publikum. Eddie Skoller lykønskes her af Tove Smidth, som også glædede sig over det fine resultat. 120.000 kr. blev sunget ind til Koszalin.

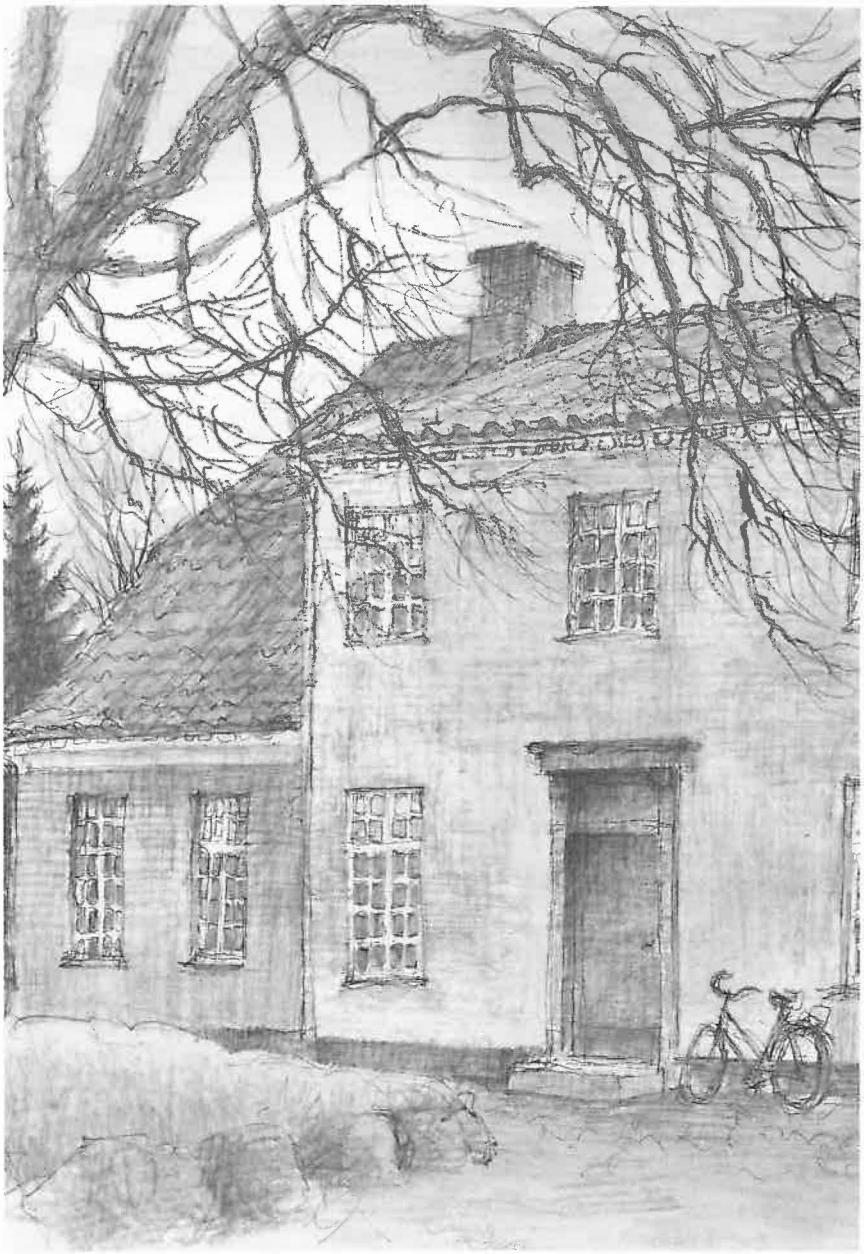

Fig. 13. Stemningsbillede fra Højgården. Den mere end 200 år gamle Højgård i Bagsværd fik sin nuværende placering ved udskiftningen i 1766, hvor Chr. VII gav bønderne status af selvejere. Tegnet af Ib Spang Olsen, 1983.

De mange venner

Venskabsbyarbejdet i Gladsaxe er et træk, som næppe findes tilsvarende i andre kommuner, dels fordi det omfatter så mange byer, dels fordi det er så bredt i den forstand, at alle, der vil, kan nyde godt af det og deltage i det. Det var min forgænger Erhard Jacobsen, der startede det, og han gjorde mig til formand for det såkaldte Europaudvalg, som blev oprettet i 1966. Det var jo nyttigt, at jeg har en fortid som tresproglig korrespondent. Til min hjælp havde jeg på skift forskellige embedsmænd, som var venligt interesserede, men for hvem det var venstrehåndsarbejde, og som i øvrigt ikke havde øvelse i at korrespondere på diverse sprog. Det gik ikke i længden, som tingene udviklede sig. I dag er der tre faste medarbejdere i Europasekretariatet.

Det kan ikke undgås, at politikernes personlige engagement slår igennem i det kommunale arbejde. For mit eget vedkommende har jeg nævnt det sociale, som jeg havde fået et stærkt forhold til gennem mit tidligere arbejde som journalist ved Danmarks Radio. Et andet engagement, nemlig øst-vest problematikken, kom til at spille ind på Gladsaxes venskabsbyarbejde. Jeg var voldsomt opsat på at udvide samarbejdet med nordiske og vesteuropæiske byer til også at omfatte nogle byer i Østeuropa. Det blev til en polsk, en ungarsk og en jugoslavisk by, og samarbejdet med dem ligger nu i faste rammer. Navnlig har polakkerne været ivrige efter at gribe og fastholde kontakterne til Gladsaxe. Efterhånden som venskabsbyarbejdet udviklede sig, havde vi den glæde, at der opstod en international venskabsforening, som interesserer sig aktivt for venskabsbyarbejdet og støtter det.

Man kan vanskeligt tale om venskabsbyarbejde uden samtidig at nævne »Højgård«, kommunens »Europahus« eller gæstehus, hvor der også holdes kurser og seminarer. Her lykkedes det at redde og få restaureret en smuk gammel bygning og få den udnyttet til nogle gode formål. Jeg mindes, da jeg første gang så »Højgård«. Den var i en gruelig tilstand, usandsynligt snavset og ulækker. Jeg mente ikke, der kunne komme noget beboeligt ud af den ruin. Men stadsarkitekt Erik Nilsson vidste, at den rummede værdier, som var værd at satse på, og resultatet blev fornemt.

Blandt vore venskabsbyer er adskillige perler. Der vil naturligvis være forskellige opfattelser af, hvilke perler der er dejligst. For mig er Narssaq blevet et eventyr og en smuk oplevelse, omend på en helt anden måde end Koszalin. Og dog - i sidste ende er det jo altid menneskene, det drejer sig om, oplevelsen af venskab og nære relationer og åbenhed og forståelse på tværs af forskellige kulturer og levevilkår. Det er svært at forklare, hvorfor grønlændere i den grad kan røre ved ens hjerterødder. Man skal nok have oplevet det for at forstå det. At naturen også spiller en rolle, siger sig selv. Mange har talt om, at Grønland har været en dyr affære for Danmark og stadig er det. Jeg synes, det er et fantastisk privilegium for os danske at have kontakt til en så fremmedartet og spændende kultur, med alle de problemer som også ligger i det.

»Jeg ville nødig have undværet disse år«

Hvad med politikerne? Hvad med forholdet mellem politikerne i et byråd som Gladsaxes?

Mit svar er, at det har været lærerigt at opleve miljøet indefra. Politikere er mennesker, man har nogle ret vage forestillinger om, når man kun kender dem udefra, og for resten mener mange, at politikere pr. definition er personer, man bør have mistillid til.

Med 17 års erfaring kan jeg sige, at der er gode oplevelser at hente i samvær og samarbejde med politiske kolleger, og i modspil med dem. Der er også skuffelser. Man ved, når man går ind i politik, at det ikke er en branche, hvor man får lutter skulderklap. Det ligger i sagens natur, at der skal kæmpes for nogle synspunkter.

Hele spillet drejer sig jo om magt til at trænge igennem med de synspunkter og holdninger, som man er valgt på. For så vidt er det et barsk håndværk, og kan man ikke tåle de øretæver, som uvægerligt falder af, må man hellere forlade arenaen. Men når så *det* er sagt, må det tilføjes, at de menneskelige kvaliteter slår igennem her som alle andre steder. Man finder ud af, hvor man kan forvente hæderlighed og kollegialitet trods meningsforskelle. Det giver, sideløbende med det politiske spil, nogle menneskelige relationer, der huskes som noget positivt. Lokalpolitikere er tæt på de konkrete problemstillinger og har i princippet mulighed for at samarbejde langt hen ad vejen. Man finder hurtigt ud af, hvem der ønsker et konstruktivt samarbejde, og hvem der kun vil indgå i et samarbejde på egne præmisser. Og hvem der dybest set ikke ønsker at samarbejde.

Kravene til politikerne er blevet skærpet med årene. Det forudsættes i vores system, at en politiker kan klare sig med »almindelig sund fornuft«, og sådan skulle det fortsat gerne være. Men det må erkendes, at fremmedgørelsen har bredt sig også ind i politikernes rækker. Kravene til overblik, helhed og planlægning er skærpet. Ansvaret for den offentlige økonomi er blevet mere tyngende. De om-sig-gribende EDB-systemer gør tingene uigennemskuelige. Hvis man har et heltidsjob at passe, som jo de fleste har, er det svært at få tid til at sætte sig tilstrækkelig grundigt ind i alle de små og store problemstillinger.

Men fascinerende er det. Når jeg gør regnskabet op, efter godt 17 år i politik, og næsten 10 år som borgmester, må jeg sige: Jeg ville nødig have undværet disse år.

Fig. 1 og 3 venligst udlånt af forfatteren, fig. 2 og 12 af Gladsaxe Bladet, fig. 4-8 og 10 af Gladsaxe lokalhistoriske Arkiv, fig. 11 af Europasekretariatet, fig. 9 Svend Nielsen fot., portræt Lissner fot.

Toget

Af Ib Spang Olsen

Noget af det vigtigste der er hændt Gladsaxe, og det gælder enten man anskuer historien fra sognene her eller ude fra den store verden, det er Slangerupbanen.

Konstrueret til at være en forbindelse mellem hovedstaden og den fjerne, desværre fra købstad degraderede landsby Slangerup, blev denne bane dog mest et anliggende mellem Nørrebro og Naturen, mellem byen og Hareskoven og Gladsaxes herligheder i det hele taget. Er Hareskoven måske strengt taget ikke Gladsaxes ejendom helt igennem, så var det dog Bagsværd og Skovbrynet, vi på heldige søndage nåede frem til sammen med hundreder andre københavnere og tusinder spejdere samt et endnu større antal ulveunger, stuvede sammen i de antikke, smukke vogne og ude på for- og bagperronerne, hvor kun de solide gitre forhindrede, at man blev skubbet af. Og vi havde endda betalt allesammen; det var skik dengang. Måske fordi billetten var inden for også mindre budgetters rammer.

Vi myldrede ud fra stationerne, der næppe som arkitektur var til at kende fra hverandre, men vi vidste godt, hvor vi skulle hen, Aldershvileparken var noget ganske andet end Hareskoven; hver havde sine værdier, her romantik og mystik, der den vilde natur og muligheder for at blive helt væk. Helt væk, ja, hvor er alle de ulveunger henne nu, de som trods de uhyre afstande og uendelige skovdybder kunne ses bag hvert træ og høres fra hvert krat hver eneste søndag?

Der er ikke et øje i Hareskoven nu; måske møder man et par ude for at røre hunden, en kondiløber eller to, en tyst brænde-hugger, men ulveunger? Nej. Faldt de virkelig af de perroner, på en af de sidste damp-ture? Blev de virkelig væk allesammen derude imellem alle træerne, er tropsføreren taget alene hjem, rugende over sine tab? Eller sørgede en forbitret natur-elsker for, at stilheden for evigt kunne brede sig? Blev billetterne for dyre?

Nuvel, der er spinkle tegn til, at Hareskovens herligheder er ved at blive genopdaget; det bliver måske også banen, der får glæde af de flere passage-

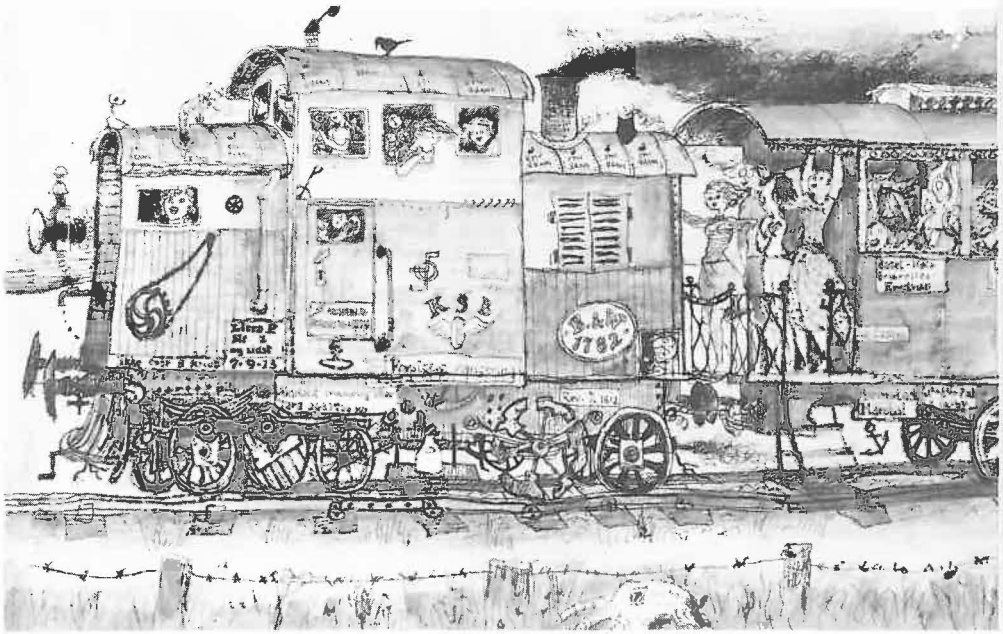

rer. Den har fortjent det, sådan som den trofast har slæbt sig gennem det vanskelige landskab på sine skrøbelige skinner, og så længe. Og har udholdt alle de pegende fingre og vittighederne og alle de små standsninger, som skete bare fordi nyt materiel var så svært at købe.

Tiden har lægt de fleste sår; nu er der ingen mere, der griner ad Slangerupbanen. Den er der forresten næsten heller ikke mere; Slangerup og lokomotivet og de grønne KSB-vogne med de manende skilte om Ikke at spytte på Sæderne og andre reklamer for god opdragelse er nok gået til samme fjerne steder som ulveungerne.

Banen kommer heller ikke i Lersøen mere. Der var der ellers adgang for drenge, som havde råd, til at lægge en femøre på skinnerne og se den blive flad og kæmpestor under togets hjul. Så nær kom vi aldrig selv; hastigheden var ikke større, end at det var muligt at nå at komme væk. Man havde ellers indtrykket af, at toget gerne ville drøne lidt mere prægtigt afsted, hvis der ellers havde været kræfter til det. Det manglede slet ikke på mod og dynamik; i min barndom var banen ligefrem pionér på transportområdet ved at anskaffe og stædigt benytte det grønne motor-lokomotiv, som B&W havde bygget som et eksperiment. Man ville se, om det kunne lade sig gøre at få en dieselmotor til at trække direkte på hjulene i stedet for at gå den diesel-elektriske omvej. Det fortalte min far, da vi spurgte, hvorfor der ikke var en ordentlig skorsten på det brølende monstrum. Røg var der forresten ellers nok af bag den. Han

fortalte videre, at disse prøvekørsler havde vist, at det med det direkte træk, det kunne *ikke* lade sig gøre. Men fordi det nu var Slangerupbanen, så kørte de jo trofast med det grønne lokomotiv i femogtyve år, også selv om beviset blev gentaget lige så længe. Dog, nutidens små smarte biler med dieselmotor burde tænke lidt på, hvor megen gæld de står i til den tapre skare omkring den vaklende Slangerup-bane.

Da Statsbanerne overtog foretagendet, forsvandt jo det provinsielle, nogen siger også troskyldigheden og hele charmen. Det er nu kun delvis rigtigt; selvfølgelig sætter effektivitet og fasthed med hensyn til afgangstider grænser for flinkheden, men jeg mindes dog en afgang fra Bagsværd, med kurs sydover, for ikke mange år siden, omend det var før elektricitetens indførelse på banen. Da vi passerede gartneriet, begyndte en ny passager, en mindre dreng, at græde ynkeligt. Han havde glemt sin skoletaske på stationsperronen! Konduktøren tænkte sig om et øjeblik, så standsede han jernbanegaloppen ved at trykke på en signalknap ved døren, steg ud og førte en kort rådslagning fremme hos lokomotivføreren – hvorefter hele toget bakkede hen til afgangspositionen, så drengen kunne stige ud og hente sin taske. Derefter gik det atter rask frem mod Stengården, hvor ingen havde bemærket noget.

Således hævdede man endnu langt oppe i tiden de stolte traditioner fra dampens dage og gav en anelse om, at de gode hjerter såmænd stadig er med toget og kun holdes i ave af teknologien.

Fig. 1. Som en farverig kommode med talrige skuffer løfter TV-byens højhus sig over den flade Gyngemoses lave bygninger.

Gøgeungen der slog sig ned i mosen

Fjernsynets vej til Gladsaxe og 35 års eksplosiv udvikling fra forsøg til kulturinstitution for hvermand

Af *Laurits Bindsløv*

Danmark var det første af de nordiske lande, som indførte fjernsyn. Allerede i 1948 bevilgede radiorådet 130.000 kr. til indkøb af forsøgsudstyr. Det blev installeret i et 5 x 8 m stort lokale i øverste etage af Radiohuset, hvor der blev etableret et primitivt studie. Et gøgeæg var lagt i reden i Rosenørns Allé.

Et par år senere sprang fjernsynet ud og præsenterede sig for offentligheden. Under radioens jubilæumsudstilling i Forum 1950 blev en lang række TV-udsendelser produceret og udsendt for øjnene af et talrigt publikum. Året efter (oktober 1951) fulgte den politiske godkendelse – fjernsynet var indført officielt og permanent, med regelmæssige udsendelser (1 time 3 aftener om ugen), og med en TV-licens på 50 kr. årlig. Det gav ikke mange penge at arbejde for – der var i finansåret 1952/53 kun registreret 800 licensbetalende seere. Op gennem 50'erne måtte fjernsynets udvikling finansieres ved lån fra Radiospredningsfonden.

Men gøgeægget var udruget, ungen voksede hurtigt – og skubbede fra sig til alle sider. Det nye medium krævede en omfangsrig og kompliceret ny teknik og mange nye medarbejdere – fjernsynet krævede plads! Samtidig udvidedes aktiviteten på radiosiden med indførelsen af dobbeltprogrammer – og senere med en tredje radiokanal. En betydelig udvidelse af Radiohuset i 1958 med en nybygget fløj langs Worsaaesvej gav kun en stakket frist. Radiohusets kapacitet blev spændt ud over bristepunktet.

Den ene radioafdeling efter den anden måtte flytte ud for at blive indhuset i lejemål rundt omkring i København. Det var upraktisk – og det var ofte bittert for radiofolkene, at de skulle forlade »moderhuset« med de store radiotekniske anlæg og studier. Men det var for dyrt at splitte fjernsynet ved udflytningen af medarbejdere og teknik til spredte adresser – den nye organisme måtte holdes nogenlunde sammen under den første vækst, hvis der skulle grundlægges og fastholdes hensigtsmæssige arbejdsrutiner.

Fig. 2. Finansudvalget har givet »grønt lys« for fjernsynet. TV-direktør Jens Fr. Lawaetz og afdelingschef Peder Hansen studerer det glædelige budskab.

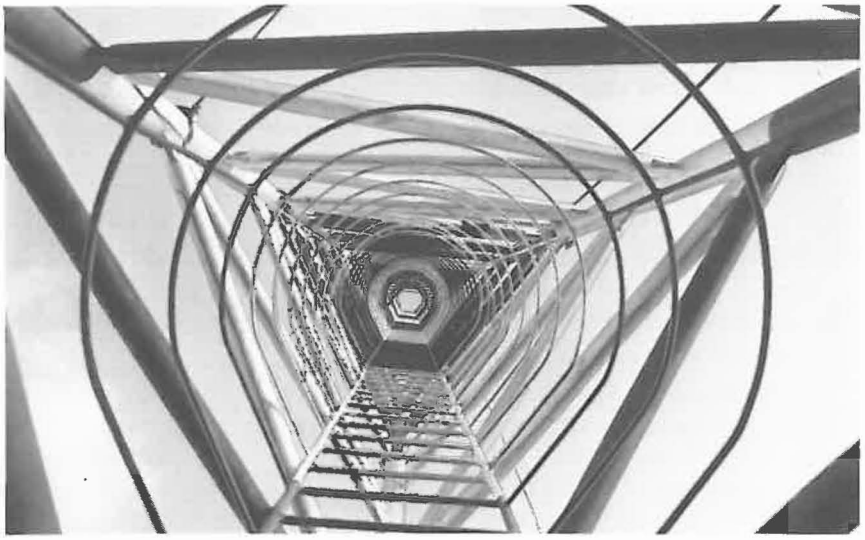

Fig. 3. Første skridt på vejen mod et landsdækkende TV. Den 217 meter høje TV-sendermast på Tinghøj blev indviet den 14. maj 1955. Hidtil havde kun Københavnsområdet været dækket via den lille sender på toppen af Radiohuset. Med Gladsaxesenderen blev det meste af Sjælland dækket. Her ses den fra en ikke helt sædvanlig vinkel.

Skulle man se ud over fjernsynets barndom, var det indlysende, at med lømmelalderens voldsomme vækst frem til den voksne institution kunne der slet ikke blive plads i Rosenørns Allé - eller for den sags skyld i den centrale del af København. Man måtte søge uden for byen for at finde tilstrækkelig store friarealer til opførelsen af et TV-center.

Store brød i Gyngemosen

Radiorådets formand, direktør Peder Nørgaard og Statsradiofoniens direktør F. E. Jensen tog på en studierejse til USA i foråret 1957, og i november samme år blev der nedsat et embedsmandsudvalg, som skulle undersøge og kortlægge fjernsynets fremtidige lokalebehov med henblik på sikring af det fornødne grundareal. Fjernsynets pionerer Jens Fr. Lawaetz (programdirektør), Fr. Heegaard (teknisk direktør) og Peter Hansen (teknisk afdelingschef) havde allerede indhøstet mange erfaringer og foretaget omfattende forstudier, så de slog store brød op. Og de fandt gehør hos F. E. Jensen og Peder Nørgaard.

Under afsøgningen af placeringsmuligheder i København og omegn faldt valget på Gyngemose-arealerne i Gladsaxe kommune. Allerede i 1955 havde man taget TV-senderen på den nærliggende Tinghøj i brug - den kunne fra sin 264 m høje stålgittermast dække Storkøbenhavn og Nordsjælland.

Man var fortsat på god talefod med Gladsaxes dynamiske borgmester Erhard Jacobsen, som var en målbevidst og robust forhandlingspartner. Når et så stort og langvarigt byggeprojekt skal indpasses i en stor og stærkt ekspanderende kommunes lokalplaner, er det af væsentlig betydning at have en magtfuld borgmester i ryggen. Man må have sikkerhed for favorable grundpriser, for accept af en relativt massiv bebyggelsesgrad, for »ledige« tilkøbsarealer, hvis udviklingen krævede det, for godkendelse af vejsystemer og for parkeringsforhold i området. Dette og meget mere skal lodses igennem en kommunalbestyrelse med delte meninger om det hensigtsmæssige i at udlægge så store strækninger på østsiden af Mørkhøjvej til industribyggeri. Den slags kunne Erhard Jacobsen.

Radiorådet bemyndigede i september 1958 forretningsudvalget til at optage realitetsforhandlinger om grundkøb til et TV-hus, og i oktober godkendtes køb af et areal i Gladsaxe på 90.000 m² for 675.000 kr. Gyngemosen var et smukt terræn, et grønt og næsten plant område med en temmelig god bæreevne trods navnet.

Arealet ligger ca. 8 km fra Københavns centrum, og kun 15 minutters bilkørsel fra Radiohuset ad Hareskovvejen. To år senere blev grunden udvidet ved tilkøb af 32.000 m². (Senere udvidet til godt 200.000 m²).

Fig. 4. Indkørslen til TV-byen. De tre studier med det karakteristiske øje udgør en harmonisk helhed med omgivelserne.

Fig. 5. 1976 var året, hvor man tog afsked med generaldirektør Hans Sølvhøj, som på DR's øverste post afløstes af Laurits Bindsløv. Hans Sølvhøj, i dag hofmarskal, var generaldirektør fra 1961-1976 afbrudt af en periode som kulturminister 1964-1967, hvorunder direktør Erik Carlsen var konstitueret i embedet. Tidligere generaldirektør for DR var Emil Holm 1925-1937 og F. E. Jensen 1937-1961.

Fig. 6. Borgmester Erhard Jacobsen – en målbevidst og robust forhandlingspartner.

Fig. 7. Medlemmer af byggeudvalget foretager besigtigelse af fjernsynsgrunden 10. marts 1959. Fra venstre: stadsingeniør Henry Larsen, programredaktør Mogens Kjeldstrup, direktør Peder Nørgaard, borgmester Erhard Jacobsen, kontorchef Vagn Jensen, statsminister Erik Eriksen, fjernsynsingeniør Peter Hansen, folketingsmand Lars P. Jensen, pastor N. Gottschalk-Hansen og professor Fritz Ingerslev.

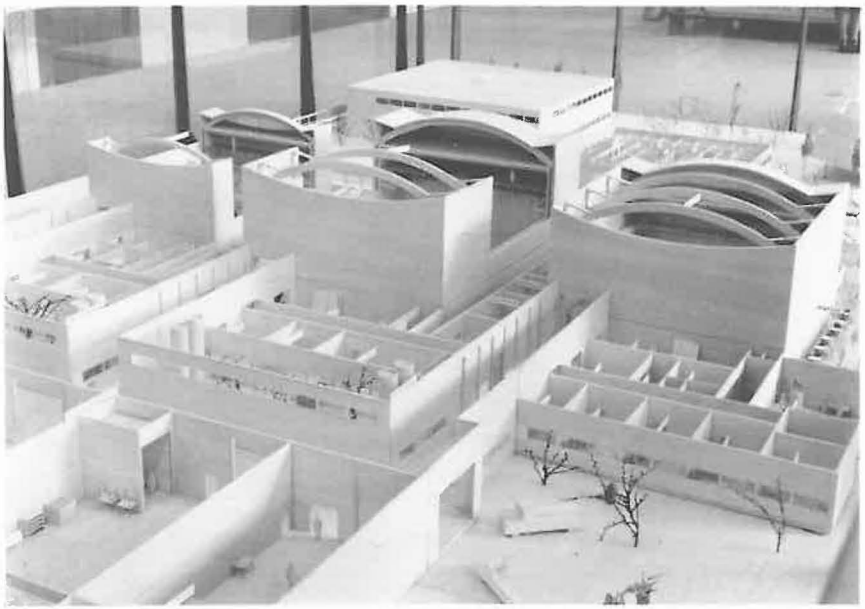

Fig. 8. Model af TV-huset vist på en udstilling i Forum 1961.

Millioner på højkant

Ved udgangen af året 1958 nedsatte ministeriet et TV-byggeudvalg med direktør Peder Nørgaard som formand og med repræsentanter for ministerium, folketing, radioråd, kommunalbestyrelse og teknisk sagkundskab. Det var et tungt apparat at etablere omkring opbygningen af et TV-center, men politikerne var klar over, at millionerne kom på højkant under den forestående udvikling af mediet, og de ønskede at have hånd i hanke med investeringernes forløb gennem den mest hektiske årrække. Rådsformanden Peder Nørgaard var selv en dreven politiker, som med besindighed og robusthed styrede bevillinger og etaper gennem skærene i radioråd og byggeudvalg - med stor forståelse og en aldrig svigtende interesse for udviklingens krav.

Et arbejdsudvalg under Jens Fr. Lawaetz opridsede hovedlinierne i et program for et langsigtet TV-byggeri. Det skulle først og fremmest som helhed være praktisk, funktionelt - en hensigtsmæssig ramme om programproduktionerne. Det måtte ikke i form og udstyr blive et prestigebyggeri: »Et fjernsynshus er en fabrik, hvor der produceres udsendelser!« (Lawaetz). TV-byen skulle i første omgang indeholde de nødvendigste faciliteter til drift af en fuldt udbygget TV-kanal, men det stod klart, at den hastige udvikling inden for fjernsynsområdet kunne føre til revisioner og udvidelser af de oprindelige planer. Det var derfor nødvendigt at tilrettelægge projektet ud fra en generalplan, som gav plads for både fleksibilitet og ekspansioner.

I 1959 blev fire arkitektfirmaer indbudt til at deltage i en arkitektkonkurrence om udformningen af TV-byen, og i oktober samme år besluttede radiorådet på dommerkomitéens anbefaling at overdrage opgaven til firmaet Vilh. Lauritzen, på hvis tegnestue arkitekterne Mogens Boertmann, H. H. Hoppe og J. A. Heegaard havde udarbejdet det forslag, der var bedst egnet til videre bearbejdelse.

Hermed kunne et frugtbart samarbejde gennem de foregående to decennier fortsætte gennem de følgende årtier (det var samme firma, som havde tegnet og gennemført bygningen af Radiohuset). Projekteringen af konstruktionerne blev overdraget til ingeniørfirmaet Rambøll og Hannemann, mens de øvrige ingeniørarbejder blev betroet firmaet Birch og Krogboe, ligesom der blev stillet konsulenter til rådighed på specialområder.

Fig. 9. Programdirektør Jens Fr. Lawaetz. Fjernsynets begejstrede, inspirerende og dynamiske pionér. Nu står hans buste midt i TV-byen, hvor han møder medarbejdere under deres daglige færden til og fra de mange arbejdspladser. Til venstre billedhuggeren Harald Isenstein, som skabte busten. Fot. 2.10.1978.

Fig. 10. TV-byen holder rejsegilde. En festdag. Fot. 1963.

Dynamoens tumleplads

Under fjernsynets vækst gennem de første 25 år var Jens Fr. Lawaetz en begejstret, inspirerende og dynamisk pioner. Han var idérig og energisk af temperament, teknisk interesseret og indsigtsfuld, med 25 års erfaringer fra programarbejde i radiomediet som ballast. At noget ikke kunne lade sig gøre - det nægtede han at acceptere! Hos de medarbejdere, som kom i personlig berøring med ham under disse år, stod der en enestående respekt om hans holdning og indsats. Han var ikke nogen demokratisk leder, men hans ildhu var ægte, og hans eget engagement var så smittende, at det tog spidsen af hans kategoriske imperativer. Fjernsynets opbygning blev hans livs største udfordring - det store og langsigtede projekt i TV-byen var en enestående tumleplads for hans ideer, som han først afprøvede på sit eget tegnebræt, senere forfægtede i energiske debatter med arkitekter og ingeniører, og med indtrængende argumenter over for de bevilgende instanser.

I sommeren 1961 kunne gravkøer tage deres første mundfulde jord, og siden er byggearbejdet gået støt fremad gennem to årtier. Hverken af tekniske eller økonomiske grunde var det muligt at gennemføre byggeriet af TV-byen på en gang. Det måtte udføres i etaper, efterhånden som byggeprogrammerne kunne udformes, og som anlægsbevillingerne tillod det. Hertil kom politiske beslutninger om regulering af byggerytmen for offentligt byggeri (fra 1962). Det var en væsentlig kvalitet ved vinderprojektet, at alle bygninger om nødvendigt kan udvides betydeligt - og at alle nyanlæg og tilbygninger kan gennemføres uden at forstyrre arbejdet i de færdige dele af TV-byen. Denne forudsætning har virkelig bestået sin prøve og vist sig holdbar gennem hele projektforløbet.

I efteråret 1963 kunne varmecentralen tages i brug, og i november samme år kunne dekorationstjenestens lange, lave bygninger langs Hareskovvejen befolkes. I mellemtiden var den store studiebygning rejst, og det første fjernsynsstudie (studie 1 - 300 m²) blev sat i drift i august 1964, samtidig med at de medvirkende kunstnere kunne rykke ind i omklædningsbygningen. Studie 5 (400 m²) blev sat i drift med midlertidigt teknisk udstyr i december 1964. Da Danmarks Radio fejrede sin 40-årsdag den 1. april 1965 kunne generaldirektør Hans Sølvhøj - dengang kulturminister - modtage kongeparret og en indbudt kreds af honoratiores til en festlig modtagelse i studie 5 og en rundvisning i de første elementer af TV-byen. Resten af 1. etape blev taget i brug de følgende år, studie 3 (600 m²) blev sat i drift i finansåret 1968/69, og bygningerne, der skulle huse TV's nervecenter Teknisk Central og derefter Bånd-og Filmcentralen, blev opført i samme periode.

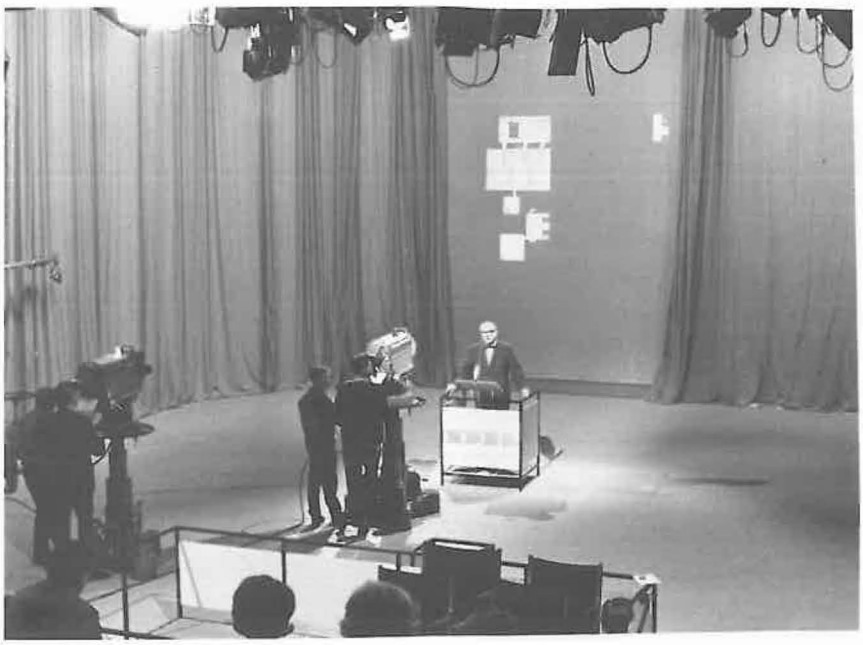

Fot. 11. Jens Fr. Lawaetz taler ved indvielsen af TV-byen 1. april 1965.

Fig. 12. Første del af TV-byen nærmer sig fuldførelsen. Forrest studieblokken med de tre store studier (600, 400 og 300 m²), derefter dekorationstjenestens lange, lave bygninger langs Hareskovvejen.

Udenlandsk opmærksomhed

I forbindelse med bygningen af 1. etape var planlægningen af 2. etape gennemført. Den omfattede et kontorhus på 14 etager og et kantineområde (til 525 personer) med køkkenfaciliteter til betjening af TV-byens befolkning. Kantinen blev taget i brug i sommeren 1970. Kontorhuset var påbegyndt allerede i sommeren 1966, men gav problemer undervejs. Piloteringen blev forsinket og mere kompliceret end forventet. Byggefirmaet, som havde kontorhuset i enterprise, gik konkurs før arbejdet var færdigt - resten måtte overtages af et andet firma og færdiggøres efter regning. Det blev det ikke billigere af. Den slags overraskelser har Danmarks Radio ellers i det store og hele været forskånet for under gennemførelsen af byggevirksomheden. I efteråret 1970 kunne de første afdelinger flytte ind i kontorhuset - ganske vist med kalk, støv og maling om ørerne - og indflytningen blev endelig afsluttet, da radiorådets nye mødelokaler blev taget i brug i eftersommeren 1972. Da var Danmarks Radios direktion og centrale administration rykket ud til institutionens nye hovedcenter.

Det var oprindelig meningen, at et film- og nyhedscenter skulle bygges på grunden i Gyngemosen som 3. etape, men denne del af anlægsprogrammet blev omdisponeret. Danmarks Radio købte en fabriksbygning på Gladsaxe Møllevej, få minutters gang fra TV-byen, og her blev der indrettet et filmcenter med effektive og moderne faciliteter samlet i en hensigtsmæssig helhed, som kolleger fra andre lande misunder os.

TV-byens 3. etape omfattede desuden udvidelse af dekorationsbygningen, der nu i sin fulde længde strækker sig 300 m langs Hareskovvejen. Byggeriet strakte sig over perioden 1973–76 og skaffede plads til udvidelse af dekorationsværksteder og magasiner, til fjernsynets reportagetjeneste og anlægsafdelingens laboratorier og værksteder.

Dette var det sidste projekt, som blev igangsat af byggeudvalget, idet udvalget blev opløst pr. 1. april 1975, og styringen af de fremtidige byggeanlæg blev henlagt under driftsledelsen med ansvar over for radiorådet.

Undervejs var der blevet tid til at tænke på medarbejdernes børn. En forening blev dannet af interesserede personalegrupper. Danmarks Radio skænkede en grund på 5000 m² på et tilkøbt areal fra det nedlagte rensningsanlæg (Gyngemoseværket) og en børnehave, med senere tilbygget vuggestue, blev opført. Gladsaxe kommune overtog driften af denne lille institution, hvor naturligvis også børn fra de omkringliggende kvarterer har adgang til at blive optaget.

Fig. 13. En tiltrængt udvidelse realiseres. 8 ny blokke skal danne ramme om TV-nyhedscentrets journalistiske og tekniske funktioner. Fot. 1979.

Fig. 14. Udsigt over TV-byen 1974.

Nyheder i otte blokke

I 1975 traf radiorådet beslutning om udflytning af TV-aktualitetsafdelingen og Sportsredaktionen fra Radiohuset til TV-byen. Indtil videre skal de to afdelingers produktion finde sted i et moderniseret og ombygget studie 5.

Det var et forslag, som gav anledning til megen debat i og uden for Danmarks Radio. Sagen blev forsinket på grund af ihærdige forsøg på at gennemhulle argumenterne i beslutningsgrundlaget. Gentagne undersøgelser førte til det uomtvistelige resultat, at et moderniseret TV-nyhedscenter ikke kunne rummes i Radiohuset - slet ikke med fremtidens udviklingsbehov taget i betragtning. En ombygningsperiode ville under alle omstændigheder fortrænge TV-aktualitetsafdelingen fra Radiohuset til TV-byen i et meget langt tidsforløb, og fremtidens pladsbehov for TV ville yderligere fortrænge flere radioafdelinger og funktioner til spredte lejemål i Københavnsområdet. Radiohusets solide konstruktioner var mildt sagt meget lidt ombygningsvenlige - det ville blive alt for dyrt at gennemføre et sådant projekt.

Det mest logiske og hensigtsmæssige ville være at opføre et nyt TV-nyhedscenter i TV-byen - og føre de flest mulige radioafdelinger tilbage til Radiohusets centrale produktionsfaciliteter i Rosenørns Allé. Således blev det da omsider besluttet, selv om medarbejderne gerne havde beholdt deres arbejdsplads i bykernen og nærmere ved nyhedskilderne. Deres fremtidige arbejdsvilkår bliver med hensyn til de ydre rammer langt mere rummelige, smukke og hensigtsmæssige, end selv kostbare ombygninger havde kunnet fremskaffe i Radiohuset.

Gladsaxe kommune godkendte denne 4. etapes bebyggelsesplaner i november 1976. Projektet er delt op i otte blokke med journalistiske og tekniske funktioner placeret i hensigtsmæssige sammenhænge, i smukke, lyse og rummelige arbejdsmiljøer. Byggeforløbet var afsluttet første halvdel af 1980.

Fig. 15. Et kig ind i fremtiden? Robert Jacobsen har stået for denne del af den kunstneriske udsmykning placeret i en lille atriumgård. Skulpturen er opdelt i to enheder, hvor den ene kunne symbolisere TV med skærme og paraboler, den anden radioens antenner og spoler. Fot. 20.6.1978.

Den træske DORA

Etableringen af et meget avanceret EDB-styret teknisk anlæg gav imidlertid problemer og forsinkelser. DORA (bogstaverne står for *d*atastyret *o*ptage-, *r*edigerings- og *a*fviklingsteknik) blev meget omtalt både i den interne debat og i pressen. Dets nødvendighed og funktionsduelighed var i en længere periode meget omstridt. Det blev efterhånden klart, at projektet var mere kompliceret og bød på flere problemer, end dets konstruktør havde forudset. Leverancen af et driftssikkert anlæg blev forsinket et par år – og medarbejdernes tillid til denne avancerede teknik blev alvorligt rystet, så der bredte sig en utryghed ved at overtage anlægget og basere den daglige produktion af TV-avisen på disse nye faciliteter. Det var mildt sagt meget uheldigt, fordi etableringen af TV-nyhedscentret i Gyngemosen i forvejen havde været omtvistet.

En juridisk og en teknisk sagkyndig påtog sig at gennemgå projektets oplæg, forløb og endelige udførelse, og først med deres beroligende redegørelse faldt sindene til ro. Omsider kunne uddannelsen af tekniske og journalistiske medarbejdere til anvendelsen af de nye faciliteter gennemføres, så der blev indarbejdet betryggende og effektive arbejdsrutiner.

Sideløbende med TVA-byggeriet var der efter radiorådets beslutning (1977) blevet opført tre bygningsenheder svarende til blokkene i nyhedscentret. De rummer personalekursus, TV's musiksektion og Børne- og ungdomsafdelingen.

Hermed løber omkostningerne ved byggeriet i TV-byen op på i alt 350 mill. kr. Omkostningerne ved de komplicerede tekniske anlæg i TV-centret er ikke medregnet i dette beløb.

I forbindelse med opførelsen af nyhedscentret havde Gladsaxe kommune fået udvirket, at der blev godkendt en midlertidig lokalplan for TV-byens hovedparcel, som netop gjorde det muligt at opføre TV-nyhedscentret og de tre modulbygninger med kontorfaciliteter til tre TV-afdelinger.

Fig. 1. Søborghus Kro med krohave havde stor søgning. På vej til og fra staden kunne man passende tage sig et lille hvil, og om søndagen var her musik og dans. Fot. ca. 1910.

Den mere beskedne tid - dengang

Drengeår i Søborg før, under og efter 1. verdenskrig

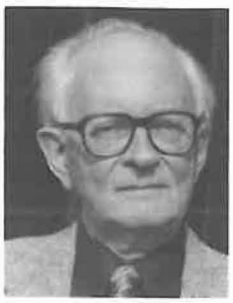

Af *Henning Larsen*

Man har sagt mig, at jeg så dagens lys en dag i april 1908 i en lejlighed i Hørsholmsgade i København. Jeg har ingen erindring om dette mit første hjem, hvad der ikke er noget mærkeligt i, eftersom mine forældre, Caroline og Hans P. Larsen, med »lille mig« et års tid senere flyttede til Ægirsgade. Her begyndte jeg at sanse omverdenen: Først vor tværelses lejlighed. Senere, hvad jeg oplevede på ture »ud på landet«, når min far søndag morgen anbragte mig på stangen af sin cykel og kørte op over Bispebjerg bakke og videre ad den alt andet end velholdte landevej, Frederiksborgvej, til Buddinge. Herude havde mine forældre i 1911 købt parcel nr. 14 på Jyllands Allé (nu: Dickens Allé). På dette tidlige stadium var det nu en tilsnigelse at bruge betegnelsen: allé om de to hjulspor, der førte os til stedet, der skulle blive rammen om min barndom og ungdom.

Mine forældre stammede begge fra landet. Min far var født i Fjenneslev. Min mor i Uglerup mellem Lynæs og Hundested. Den kendsgerning, at de var fra landet, har sikkert været medvirkende til, at de søgte bort fra storbyens etagehuse ud til åbent terræn med sol, lys og frisk luft - til landlig idyl, trods slud, regn og blæst.

Parcellen blev i løbet at det næste par år omdannet til en have. Et lysthus - næppe på mere end fem m² - blev bygget til opholdsrum og redskabsskur. Underligt nok har jeg ingen erindring om at have oplevet dette. Derimod står det tydeligt for mig, at der om søndagen kørte en ølvogn ned forbi vor grund, antagelig fordi jeg - første gang jeg så manden, der leverede drikkevarerne - blev chokeret over hans udseende. Han havde ingen næse. Hans vansirede ansigt skyldtes lupus, hvad jeg senere blev gjort bekendt med.

Far købte sine to flasker skibsøl, som han straks satte ned i en spand med koldt vand for at undgå lunkent øl til frokosten, som min mor ville komme med.

Da min mor ikke kørte på cykel, måtte hun tage med sporvogn til Bispebjerg, hvortil linje 5 dengang kørte. De resterende tre-fire km til Jyllands Allé tilbagelagde hun til fods.

Fig. 2. Barndomshjemmet Dickens Allé 14 (tidligere Jyllands Allé) kort efter opførelsen 1913. Villaen var tegnet af arkitekt Gotenborg, som stod for adskillige andre villaer i Søborg.

Når vi efter dagens arbejde atter skulle hjem, skete det ikke så sjældent, at vi alle tre gik hele vejen.

To foreteelser knytter sig til denne gåtur: På den tid var Søborghus Kro og den tillokkende krohave et søgt sted med musikunderholdning og kulørte lamper i haven. Når vi nærmede os den gamle kro, løb jeg gerne i forvejen for at høre på musikken. Det blev i reglen kun en kort fornøjelse, for når mit ophav indhentede mig, måtte jeg forlade festpladsen og følge dem på den videre færd mod byen. Vi havde ikke gået mange skridt, førend vi ved kroens rejsestald ikke kunne undgå at indsnuse en ubehagelig stank fra hesteurin, hestepærer og andet uhumsk.

Gik vi fra Bispebjerg ad Tagensvej, var der her på stille, varme sommeraftener også noget, lugtesansen opfattede. Det var dunsterne fra skraldet, man brugte til opfyldning af Lersøområdet. Uappetitligt? Nej, egentlig ikke! Jeg opfattede det som et praj om, at nu skulle en lille træt dreng inden længe ligge i sin seng.

Eget hus og selvagtelse

Når mine forældre havde erhvervet sig et stykke jord, går jeg ud fra, at der bag anskaffelsen lå et lønligt håb om, at her ville de bygge hus.

Det gjorde de også. I 1913 lå huset der, en villa, tegnet af arkitekt Gotenborg, der i de følgende år tegnede adskillige huse i vor by.

Villaen kostede 4.580 kr. Jordprisen var 30 øre pr. kvadratalen. Det lyder i dag helt eventyrligt. Eventyrglansen forsvinder ganske, når det må oplyses, at min far, der var forvalter på et københavnsk bogforlag, i månedsgage ikke fik mere end 100 kr. For perspektivets skyld synes jeg, at jeg bl.a. bør give den oplysning, at brevkortportoen på den tid kun var 2 øre, og at en sporvognsbillet kostede henholdsvis 5 og 10 øre, alt eftersom man stod foran hos vognstyreren eller sad inde i vognen. Som en kuriositet kan nævnes, at villaen i 1946 blev solgt for 27.000 kr., 12–15 år senere blev den atter solgt, da for 150.000 kr. Den nu stærkt forfaldne villa står efter næstsidste vurdering til 420.000 kr. I øvrigt er den dømt til nedrivning. Min barndoms have vil så blive udslettet og indgå i den foreslåede udbygning af Søborg Torv.

I 1913 og de følgende år var mine forældres økonomi ret betrængt. Min mor, der var udlært syerske, måtte tage hjemmearbejde for det dengang kendte kjolehus »Silkehuset«. Selv om den slags arbejde var dårligt betalt, blev lønnen alligevel en hjælp.

Søborg var i disse pionérår præget af håndværkere og af arbejdere af forskellige kategorier. Skønt de fleste i de år sad i små kår, lykkedes det dem – med visse afsavn – ved stærk viljekraft og stræbsomhed at skaffe sig eget hus og have. Bevidstheden om, at de havde evnet at nå disse mål, var medvirken-

de til, at de fik stærk selvagtelse, der bl.a. førte til, at de ikke uden videre lod sig gå på af nye tilflytteres afvigende meninger og reformatoriske vejledninger.

Fig. 3. Ved krigsudbruddet 1914 bemandede sikringsstyrkerne forter og batterier omkring København. Gladsaxefortet fik sin del. Fot. ca. 1911.

I randen af verdenskrigen

Det er meget lidt, jeg husker om den alvorlige stemning, der givetvis må have præget det danske folk i de første måneder, efter at første verdenskrig var brudt ud. Man må sikkert have følt utryghed ved tanken om den skæbne, der kunne komme til at overgå vort land i dette store opgør mellem nationerne. Uvisheden havde sammenhæng med tidens dårlige kommunikation. Oplysninger fra krigsskuepladsen var yderst sparsomme.

I de første krigsmåneder gik vi og andre i efterårets slud og regn ad plørede veje hver aften tur til Søborg Tidendes redaktør Stiedls lille hus. Pr. telefon fremskaffede redaktøren de sidst indkomne oplysninger om krigens forløb. Disse bulletiner blev vi delagtiggjort i ved opslag i vinduet. Da meddelelserne efterhånden blev mere og mere sparsomme og snart kun blev til det lakoniske budskab: Intet nyt fra Vestfronten! ophørte disse aftenture.

Lige efter krigsudbruddet blev sikringsstyrkerne indkaldt. De skulle bemande forter og batterier, der lå i en ring om vor hovedstad. I de følgende dage kom afdelinger af nyindkaldte marcherende gennem Søborg ad Frederiksborgvejen. De skulle betjene Gladsaxefortet og Bagsværdfortet og desuden batterierne i Buddinge og Tinghøj. Det var et uvant syn for os drenge at se store voksne mænd under kommando. Når en sådan kolonne var kommet op over bakken ved skolen, skete det dagligt, at de holdt rast på marken ved »Høje Søborg«, en bondegård ud for Jyllands Allé. For os drenge var der penge i disse hvilepauser. De udasede og især tørstige krigere sendte os over vejen til købmand Olsen efter øl. Vi var mere end villige til at forsyne »hæren«

med de ønskede drikkevarer. Der faldt jo immervæk nogle øre af som drikkepenge til os. Vi følte os næsten som lønnede hjælpere i Danmarks forsvar.

Da det viste sig, at hverken forterne eller batterierne var i stand til at skaffe kvarter til soldaterne, blev det pålagt alle husstande at huse og tillige at bespise dem. Som en kompensation for disse militære pålæg fik de implicerede borgere en mindre ydelse samt et rugbrød, der én gang om ugen udleveredes i hovedkvarteret, en villa på Marienborg Allé.

Den første soldat, vi blev værtsfolk for, var en gæv vestjysk fisker. Man mærkede straks, at det ikke var med særlig begejstring, han var blevet soldat. Han havde netop anskaffet sig en ny kutter. Og nu var han pludselig tvunget bort fra det arbejde, der var forudsætningen for, at han kunne beholde båden og underholde sin familie. Ikke underligt, at han blev mere og mere deprimeret. Han begyndte at drikke. Mødte beruset til appellen. Fornærmede løjtnanten. Trådte ham i hidsighed over tæerne. Og blev dømt til 8 dages mørk arrest på vand og brød. Den næste soldat var af en helt anden type. Han var fra Odense, ingeniør, selskabeligt anlagt. Han lærte mig, hvordan man med en foldeteknik kunne fremstille en lukket æske ud af ét stykke papir. Teknikken kan jeg endnu. Ved et lille ekstra tilskud til husholdningspengene fik han min mor til at gøre lidt ekstra ud af middagsmaden. Min fars reaktion skal jeg lade være usagt. Disse påtvungne indkvarteringer varede knapt et par år.

Da mangelen på dagliglivets fornødenheder blev stadig større, indførte man rationering af visse varegrupper. På et tidspunkt var der vanskelighed med at skaffe brændsel til komfurerne og kakkelovnene. Min far og et par af hans bekendte, tilskærer Lutz og lærer Binger, cyklede ud i Hareskoven, hvor de hver for sig samlede to sække fulde af grankogler, som - så vidt jeg husker - viste sig at være brugbart brændsel. På dette tidspunkt kom kommunen de særligt betrængte til hjælp. Store læs kvas fra skoven blev kørt til en tom grund ved skolen. Her kunne så enhver forsyne sig med så meget, de kunne slæbe. Det har nu næppe været møjen værd. Man opdagede, når grenene futtede af i de før omtalte ovne, at deres værdi som brændsel var af såre ringe kvalitet. Dog »viljen ser Vorherre på«. I forvisningen om gennemførelsen af en god sag kunne kommunens »vise« holde en god jul.

Tre lærere som huskes

1. april 1915 begyndte min skolegang på Søborg skole, der på den tid bestod af tre pavilloner. De har alle forlængst måttet vige pladsen for de nye skolebygninger, der findes i dag.

En ny epoke af mit liv tog nu sin begyndelse. Ved hjælp af »Hanebogen«, den tids ABC, og kære, søde frk. Buch blev jeg lidt efter lidt sat i stand til at kunne tilegne mig, hvad andre mennesker i skriftlig form havde nedfældet på

Fig. 4. Udsigt over Søborg med Søborg Skole i forgrunden. Fot. ca. 1920.

papir i bøger og blade. Men jeg lærte også skriftligt at videregive, hvad jeg selv tænkte, troede og følte. De sidste to år før optagelsen i mellemskolen blev fru Jørgensen min dansklærer. I 1920 blev en lille flok af skolens elever i 4. og 5. klasserne optaget i kommunens nyoprettede mellemskole. I den flok befandt jeg mig. På forhånd vidste vi, at vi skulle have den strenge Axel Asmussen som vor klasselærer. Han skulle undervise os i matematik, fysik og kemi, tegning og sang. Vel var han streng, men aldrig lunefuld og despotisk. Han var dygtig og retfærdig. Vi kom til at sætte stor pris på ham. Jeg kunne let skrive en biografi om hver lærer på Søborg skole.

Hver havde sit særpræg. De var stort set alle personligheder. Da en sådan redegørelse i nærværende artikels sammenhæng ville være for omfattende, vil jeg begrænse mig til en omtale af tre af dem:

Som engelsklærer havde vi P. C. Poulsen. Jeg må med skam vedgå, at denne lærer behandlede vi ikke efter fortjeneste. Hr. Poulsen var på flere områder en særdeles indsigtsfuld lærer. Han benyttede metoder i sin engelskundervisning, der lå 30-40 år før sin tid. Nok startede han med den legendariske bog, som begynder med: I can hop. I can run. See me hop o.s.v., men gav os samtidig i skriftlig form masser af eksempler på spørgsmål og svar og optegnelser vedrørende udtryksformer, der anvendtes i englænderens daglige tilværelse. Denne tillægsundervisning minder meget om den undervisningsmetode, man anvender i sprogundervisningen i dag. Desværre har jeg - som en dum og tåbelig demonstration mod denne dygtige lærer - for mange år siden tilintetgjort disse optegnelser.

»Tørmand«, skolens inspektør Vedsmand, er et kapitel for sig. Han var ikke den store pædagog. Han var en meget belæst mand, hvad man ikke kunne undgå at erfare, når han af og til var i »fortællehumør«. Vi havde ham i religion, som dengang var et fag, hvor kravene til elevernes udenadslære var meget store: Bibelhistorie skulle eleven kunne genfortælle med den største nøjagtighed. Balslevs katekismus med såvel Luthers som med Balslevs egne forklaringer skulle læres udenad. Det samme krav blev stillet til salmeversene. Da jeg ikke hører til de lykkelige, der er blevet begavet med en klæbehjerne, voldte forberedelsen til disse timer mig meget store kvaler. Tit kunne jeg geråde ud i raseri- og grådanfald. Kunne man ikke sin lektie, risikerede man at få en over nakken. Ikke desto mindre har jeg megen agtelse for denne lærer. Jeg føler, at jeg står i taknemmelighedsgæld til ham. Ingen - end ikke min konfirmationspræst - har bedre end skoleinspektør Vedsmand evnet at åbne mit sind for de værdier, som ligger gemt i vore gamle salmer. Han lærte os, at vi i vore salmer har en poesi, hvis værdi er både etisk og æstetisk. Jeg har spurgt mig selv, hvorfor disse salmer kom til at virke så stærkt på mit sind. Jeg er kommet til den erkendelse, at det skyldtes, at salmerne blev behandlet som litterært stof. Gennem undervisningen fik vi indsigt i bl.a. de forhold, der lå til grund for salmens tilblivelse.

Også historielæreren, frk. Caroline Hansen skal nævnes. Da vi i 1. mellem begyndte at læse verdenshistorie, fandt vi, at huskestoffet var svært at tilegne sig. For at hjælpe os satte frk. Hansen sig hen og omskrev på vers hele oldtidshistorien. På melodien: »Jeg vil sjunge ...« kan jeg stadig synge verset:

Fire hundred' og halvfems
Darius kom med sine mænd,
tro'de, at han kunne ta'
staten Athen på Attika.

De mange, mange vers blev en anselig digtsamling, som jeg desværre har mistet.

Selv om jeg ikke hørte til klassens elite på noget felt - jeg var ganske almindelig begavet og desværre af væremåde lidt for reserveret - ser jeg med glæde tilbage på disse år.

Tre gode kammerater mistede vi under mellemskoleforløbet: Aksel og Poul døde begge af »galoperende svindsot« - kun syge et par dage - og Agnes, der døde af meningitis. Tre tomme pladser, hvis indehavere aldrig ville indtage dem igen, bragte pludselig en usikkerhed ind i vor egen tilværelse. Kunne noget lignende ikke hænde os?

En læges opdragelsesmetode

I en årrække var jeg enebarn. Når jeg ikke henfaldt til kedsomhed, skyldtes det min levende fantasi, der som en Aladdin-lampe kunne fremtrylle, hvad jeg havde behov for. I en periode var ønsket et par fyrige heste. I min legestald stod de opstaldet: Bukefalos og Gorm. I en anden periode fantaserede jeg mig til storesøster Jytte, hvis »tilstedeværelse« jeg bevarede som en hemmelighed for mine forældre.

Min litteraturlæsning gav næring for andre fantasifostre. Ofte befandt jeg mig mellem rødhuder. På markerne nord for Sjællands Allé (nu: Tolstojs Allé) lå prærierne udbredt. »Danmarks vidunderligste futtog«, Slangerupbanen, blev for mig et prærietog, der susede over de store vidder. Her jagtede jeg og nedlagde med min bue og pil store bisonokser. Her kæmpede jeg modigt mod skalphungrende indianere.

Mine virkeligt eksisterende kammerater var dels jævnaldrende, dels noget ældre. Når jeg i de almindelige drengeslagsmål til tider kunne klare mig, skyldtes det min hurtighed. Det kom stakkels Trolle til at undgælde for. En stor fyr havde hidset os op imod hinanden. Han tilskyndede os til kamp. Jeg reagerede omgående, greb en sten og slyngede den imod min modstander med det resultat, at jeg ramte ham i panden. Med blodet strømmende ned over ansigtet løb han hjem. At det kunne føre til et alvorligt efterspil for mig, var jeg ganske klar over, hvorfor jeg meget hurtigt forlod kampladsen. Jeg kom ikke frem, før den værste fare for afstraffelse var drevet over. Jeg slap med en formaning. Så heldig var jeg ikke altid. Min vildskab og ubetænksomhed blev undertiden årsag til en omgang klø. Jeg må dog hævde, at jeg med hensyn til straf afgjort ikke havde det værre end mine jævnaldrende kammerater.

Mellem gårdene »Søborg Høj«, der lå dér, hvor Høje Søborgs vestlige byggeafsnit nu ligger, og »Høje Søborg«, der lå mellem Andersen Nexøs vej og Vandtårnsvej, var der et godt stykke inde på marken et vandhul, hvor man vandede heste og køer. I dette uappetitlige vandhul badede vi, hvad i hvert fald mine forældre ikke havde nogen viden om. Og jeg kan aldrig gå ad den lille sti, der forbinder Dickens Allé og Tolstojs Allé, uden med en indre blusel at ihukomme den dag, hvor jeg var på »æbleskud« i haven.

Dr. Schlanbusch var i en årrække kommunens eneste læge. I 1913 nedsatte dr. Harald Larsen sig som praktiserende læge. Han havde sin konsultation på Runebergs Allé i en villa, der lå på det sted, hvor tidligere »Søborggård« havde ligget. Stedet var stadig præget af en del af gårdens gamle træer, blandt disse nogle valnøddetræer, som kvarterets drenge havde fået øje på og smag for. Da plyndringerne foregik før og efter skoletid, blev skolen bedt om at gribe ind. I nogen tid måtte de store drenge dagligt vise deres fingre frem. Var

én så uheldig at have brunfarvede fingerspidser og så måtte vedgå, at farven stammede fra valnødderne i lægens have, fik sagen et ubehageligt efterspil. Der var dog én dreng, der fortsatte. Han forsynede sig trods alt med de fristende frugter også efter skolens indblanding. Men en dag gik det nu galt. Dr. Larsen befandt sig i haven og tog kalorius på fersk gerning. Han kom med ind i lægeværelset, hvor han fik besked på at aflevere »tyvekosterne« – også dem, der var i maven. Dette ønske havde fyren ikke så let ved at efterkomme. »Nu skal jeg hjælpe dig«, sagde lægen, »luk munden op«. Det gjorde han med det resultat, at han i næste øjeblik gennem den åbentstående mund havde fået ført en slange ned i maven. Ved mavepumpens hjælp lå kort efter de spiste kærner i en bakke. Efter denne behandling kunne lægen udskrive patienten som helbredt. At drengen gik »lettet« bort, var givet. Han fik ikke noget tilbagefald og heller ingen lægeregning. Han havde al god grund til at være taknemmelig.

Lysbilledapparatet

Mine forældre var af væsen to forskellige gemytter. Far var let af sind. Han kunne godt blive gal i hovedet. Tordenen kunne buldre og lynet slå ned. Men så – nogle minutter efter – kunne solen atter skinne fra en klar himmel. Min mor var noget tungsindig. Hun led af mange skavanker. Ofte gik hun med stærke hovedsmerter. Det er ikke få æsker med små breve, hvis indhold var aspirin eller acetylsalicyl, jeg har hentet til hende på Søborg Apotek.

Mine forældres indtægter var små. Der blev ikke ruttet med pengene. Jeg kunne ikke undgå at fornemme deres ængstelse for den usikre økonomiske fremtid. At der var grund dertil viser, at min fars sidste løn, som jeg hævede efter hans død i januar 1946, kun var på 376 kr.

Denne beskedne indkomst fik betydning på flere områder i vor daglige tilværelse. Jeg gik således altid i tøj, min mor havde syet til mig. Selv mit konfirmationstøj og min første voksne frakke var min mors værk. Lommepenge til mig blev der ikke råd til. Når jeg alligevel havde mønt på lommen, skyldtes det, at venner og slægtninge af og til gav mig en skilling. De sparsomme midler, jeg havde til eget brug, tvang mig til påpasselighed og til en vis påholdenhed. Jeg følte dog aldrig, at jeg på grund af mine pekuniære forhold var ringere stillet end mine kammerater, skønt disse altid var i stand til at tilfredsstille deres pludselig opståede trang til lækkerier. Det generede mig overhovedet ikke.

Mit hjem var et åbent hjem. Venner og bekendte kom ofte uanmeldt på besøg. Det var ikke noget stort traktement, de blev budt på; men en kop kaffe og et stykke brød kunne mor dog altid skaffe udvej for. Ens naboer dengang kom en ligesom mere ved, end de gør i dag. Nogle af dem blev vore venner,

Fig. 5. Henning Larsen (i stribet trøje) med legekammeraten Peder Trolle Balsløv foran hjemmet på Jyllands Allé. Fot. ca. 1915.

med hvem vi kunne dele sorger og glæder. I de første år på Jyllands Allé havde mine forældre således et nært venskab med familien Balsløv i nr. 24 - selv boede vi i nr. 14. Han var modellør på Den kgl. Porcelænsfabrik. De kom ret regelmæssigt sammen. I et par krigsvintre læste hr. Balsløv højt af Troels Lund: Dagligt liv i Norden.

Familiens børn - eller var det føromtalte Trolle - fik et år i julegave et lysbilledapparat, som dog ingen af børnene fik lov til at anvende, fordi lyskilden var en lille petroleumslampe. Der blev kun vist lysbilleder, når der var en voksen til stede. Lysbilledpladerne var aflange glas, hvorpå der var malet fem farvede tegninger. At fremvisningen af disse naive billeder var en fantastisk oplevelse for os børn, kan næppe noget nutidsbarn forestille sig. I de 60 mellemliggende år har udviklingen på det tekniske område været så fabelagtig, at det har gjort os alle til blaserte væsener. Evnen til at kunne forundre os har vi ganske mistet. Den sprudlende tekniske formåen, som vi i dag så ureflekteret benytter, har nok gjort vor tilværelse behageligere, men det er et spørgsmål, om vi derved er blevet lykkeligere og i åndelig henseende rigere.

Da jeg holder meget af musik og også gjorde det som barn, føltes det som et opmuntrende islet under vore familiers sammenkomster, når husherren satte sig til klaveret. »Alte Kameraden«, »Nonnens bøn« og »Evening chimes« var ofte på repertoiret.

Møde med teatret

Min første teateroplevelse havde jeg i disse år. Sammen med omtalte familie blev også jeg inviteret over vejen til assistent Poulsen i nr. 33. På et »vidunderligt« dukketeater opførte de »Fyrtøjet«. Da både hr. og fru Poulsen i deres ungdom havde virket som statister ved et teater, forstod de sig ganske godt på at spille teater. Forestillingen gjorde et meget stærkt indtryk på mig.

Et par år efter oplevede jeg at se en virkelig teateropførelse. Min far var i nogle år medlem af bestyrelsen for Søborg Sygekasse. Indbetalingskontoret var på 1. sal i redaktør Stiedls ejendom. Kontoret var åbent et par ugentlige aftener for indbetalinger. Min far sad i en periode her som inkassator. En af bestyrelsens opgaver var at arrangere foreningens årlige stiftelsesfest. Hertil brugte man Søborghus Kro. Det var netop ved en sådan lejlighed, at jeg kom i et teater, hvor virkelige skuespillere optrådte. Man havde fået et teaterselskab til at opføre folkekomedien »Pak«. Handlingen, der i høj grad var følelsesladet, slugte jeg med både øjne og ører. Det var for mig, som om jeg kikkede ind ad fremmede menneskers vinduer og så, hvad de foretog sig. Vidunderligt!!

En kær gæst i mit hjem var daværende kommunekassererske, frk. Eva Højgård, der da boede på Erik Bøghs Allé. På forskellig måde fik hun betydning for os. Familien var forøvrigt blevet beriget med lillesøster Karen.

Frk. Højgård, vi kaldte hende moster Eva, var et overordentligt dygtigt menneske. Meget hjælpsom og gavmild, hjalp økonomisk dårligt stillede så meget, som hun formåede. Af og til samlede hun sin egen families unge og børn til middag og forskellig underholdning. Selv om jeg ikke var medlem af den familie, blev jeg altid inviteret med til disse sammenkomster. Jeg husker særligt en af dem, fordi underholdningen denne aften blev et besøg i Søborg Biografteater. Vi så den norsk/svenske film: »Terje Vigen«, en filmatisering af Henrik Ibsens fortællende digt af samme navn. Handlingen, som jeg ikke dengang kendte, betog mig i en sådan grad, at jeg ikke formåede at holde tårerne tilbage.

To ildebrande og et mord

Kristi Himmelfartsdag 1919 lidt ud på eftermiddagen så vi pludselig vældige røgskyer stige til vejrs i vestlig retning. Vi var straks klar over, at røgmasserne stammede fra en ildebrand. At vi denne dag skulle blive vidner til vor kommunes største brandkatastrofe, blev vi først overtydet om, da vi sammen med mange andre nysgerrige havde passeret planteskolen »Osborne« og havde nået det sted, hvor Gladsaxe Skole nu ligger. Her slog hedebølgen fra flammehavet fra brandstedet os i møde. Et lille bysamfund: fire gårde og en del huse var prisgivet ildens tilintetgørende flammer. Det lykkedes for os at

komme ind på kirkegården, hvorfra vi på nærmeste hold så, hvordan ilden nu også bredte sig til præstegården. Selv om jeg nok havde haft visse betænkeligheder ved at gå så tæt på brandstedet, blev jeg nu så modig, at jeg - sagt i al beskedenhed - tog del i redningsarbejdet. Nok reddede vi nogle stole og andre let håndterlige møbler. Men præstegårdens indbo og præstens store bibliotek blev flammernes bytte.

Dagen efter var jeg sammen med nogle kammerater på brandtomten. Den afskyelige lugt, der altid følger efter slukningen af en brand, lå kvalmende over hele området. Køer og heste undgik at blive ofre for katastrofen, fordi de på den årstid stod ude på markerne; men ikke få grise og mange høns lå døde, brændt ihjel.

En aften et par år efter brændte det igen. Vi sad ved middagsbordet, da vi gennem vinduet så »Søborg Høj« omspændt af flammer. Det bankede på døren, og en brandhjælper ville låne vor brandstige, som han naturligvis fik. Man havde endnu ikke fået et professionelt brandkorps. Den blev dog aldrig leveret tilbage. Dette førte til en lille dramatisk episode. Nogen tid efter fik vi besøg af det stedlige brandsyn. Min mor, som var ene hjemme, fortalte den tilsynsførende, at vi ikke havde fået vor stige tilbage efter branden. På en ubehøvlet måde svarede han, at det ikke vedkom ham. Stigen skulle anskaffes. Undlod vi at gøre det, ville han anlægge sag mod os.

Da min far om aftenen blev gjort bekendt med, hvilken chikane min mor havde været udsat for, aflagde han omgående brandtilsynsmanden et besøg. Det var ikke blide ord, der faldt. Min far kunne med rette hævde, at de brandfolk, der lånte stigen, også skulle sørge for tilbageleveringen. Var den forsvundet, måtte man som almindelig borger forvente en erstatning. Mindet om tilsynets ubeherskede og brovtende væremåde lever videre i min familie. Vi føler stadig, at vi blev behandlet uværdigt.

I »Ulrikkas Minde«, et hus med fire lejligheder, der lå lige over for Tolstojs Allé, skete der omkring 1920 et mord. En kvinde blev kvalt. Den slags voldelige forbrydelser var heldigvis uhørte i vort lille samfund. Jeg nævner denne hændelse, fordi den afslører et barns ængstelse for det ukendte, her døden. Min mor uddelte dengang kirkebladet på denne strækning af Frederiksborgvejen, hvor det famøse hus lå. Undertiden klarede jeg dette job for hende. Det skulle jeg gøre ugen efter mordet. Jeg havde aldrig set et dødt menneske. Det er muligt, at jeg havde en formening om, at den dødes ånd endnu var til stede selv efter legemets bortkørsel. I hvert fald følte jeg mig meget utilpas ved at skulle op ad den stejle trappe for at nå døren, hvor bladet skulle afleveres. Naturligvis kunne jeg lade, som om jeg havde glemt at aflevere bladet. Det, følte jeg, ville være nedværdigende for mig. Min løsning af sagen vil man sikkert smile ad: Jeg indsugede al den luft, mine lunger kunne rumme

og regnede med, at jeg kunne nå døren, aflevere bladet og igen komme ned ad trappen i samme vejrtrækning. Det lod sig ikke gøre. Da jeg nåede op til døren, var luften gået af mine lungers ballon. Helt naturnødvendigt blev jeg tvunget til atter at tage en indånding, før jeg kunne styrte ned ad trappen. Til min glædelige overraskelse kunne jeg konstatere, at der ikke var sket mig noget. Glæden og stoltheden over ikke at have svigtet min opgave, min pligt, strømmede gennem mig.

Krisen efter krigen

På grund af efterkrigens økonomiske krise i 20'erne blev mange mennesker kastet ud i en tragisk arbejdsløshed, som i højeste grad førte depressioner og familietragedier med sig. Understøttelsen til arbejdsløse var i de år af meget ringe størrelse. Det daglige brød var ikke en selvfølge. På forskellig måde søgte institutioner at yde hjælp. Folk, der endnu havde deres job, sluttede sig sammen og tilbød én gang om ugen eller et par gange om måneden at bespise familier med mange børn. Også mit hjem deltog i dette velgørenhedsarbejde. Den familie, vi skulle hjælpe, sendte på de aftalte dage et af sine børn for at afhente maden. Jeg skulle tage meget fejl, hvis ikke indholdet i madspanden, han kom hjem med, ofte var søbemad: grønkål, gule ærter eller hvidkålssuppe med tilhørende flæsk eller kød.

Boligmangelen var et andet krisetegn. I en vis periode måtte kommunens myndigheder henvise boligløse til skolens gymnastiksal, der med tæpper blev opdelt i lejlighedsenheder. I det tidsrum, hvor boligløse lagde beslag på gymnastiksalen, måtte skolen indstille undervisningen i gymnastik.

Søndagsskolen og det kirkelige arbejde

I de år denne beretning beskæftiger sig med, var der ikke meget børn og unge kunne deltage i. Det arbejdsinitiativ, der udgik fra kirken gennem det kristelige ungdomsarbejde og søndagsskolen, var i nogle år »ene på bjerget«. Socialdemokratiets børne- og ungdomsarbejde lagde dog ud i 1917 med en D.U.I. afdeling. Uden ellers at kende dette arbejde i enkeltheder, vil jeg dog nævne, at foreningens bestræbelser for at få dannet et drengeorkester lykkedes til fulde. Vor by fik et ganske udmærket spillende musikkorps. Skolen fik orkesteret med på sin årlige skovtur. Til tonerne af Riberhusmarchen og »Jylland mellem tvende have« gik det med appél hen ad de veje, der førte os til målet for vor tur.

Det kirkelige børne- og ungdomsarbejde påbegyndtes i 1910. Min søndagsskolegang begyndte i 1917. I nogle år var jeg en flittig deltager i dette arbejde. Sognepræst Th. Leth var skolens forstander. Som en rigtig skole var den ret store mængde af børn opdelt i klasser efter alder. Hver klasse havde sin lærer,

der fik et kvarters tid til at »undervise« sin klasse. I de år, jeg deltog, kom to mænd hver på sin vis til at betyde meget for mig: Billedhugger Th. Hansen (mesteren for udsmykningen af kirkens prædikestol) og gamle pensionerede førstelærer Carl Henrichsen. Han var så afgjort af den »gamle skole«, hvilket bl.a. viste sig, når han vikarierede for præsten. Det kunne da ske, at han gik sådan op i sin opgave, at han forglemte stedet og følte sig som skolemesteren, der gjorde krav på elevernes lydhørhed, hvilket godt kunne ende med, at han fór ned gennem kirken og langede en lussing ud til en urostifter. Ikke desto mindre agtede vi ham og holdt virkelig af ham og hans belæring - for mit vedkommende i så høj grad, at jeg ønskede ham med som gæst ved min konfirmation i 1923.

En større veneration for kirkeligt arbejde var der nu ikke på den tid. Man så lidt ned på de mennesker, der regelmæssigt søgte kirken. De fik prædikatet: hellige! Det fik jeg i øvrigt et eklatant bevis for en søndag, jeg var på vej til kirken. Nogle store drenge standsede mig. Da jeg måtte vedgå, at jeg skulle i søndagsskole, udbrød den ene: »Øv, han er hellig. Han ska' ha' no'en på tæven!« Jeg reddede mig ved hjælp af min tidligere omtalte hurtige måde at reagere på. Mens de store fyre diskuterede, hvad de skulle gøre ved mig, stak jeg lige så gelinde af. Da jeg sad »frelst« i kirken, var jeg ikke langt fra at føle martyrkronen på mit hoved. Jeg gik dog en anden vej tilbage til mit hjem.

Årets store begivenhed var søndagsskoleskovturen til Kongekilden. Turen foregik med hestevogne stillet til rådighed af gårdejere og vognmænd. Vi blev anbragt på vognfadingen, hvorover der var lagt brædder, der skulle fungere som sæder. For os drenge gjaldt det om at komme op i en af de vogne, hvis kuske havde fyrige heste. Et år kunne det have gået galt. To af kuskene havde under opholdet i skoven fået lidt vel meget at drikke. På Bernstorffsvejen satte de pludselig farten op. Det blev til en hasarderet kapkørsel mellem de to vogne. Man må nok sige, at det var lidt af et mirakel, at denne vilde kørsel ikke endte som en katastrofe. Husker jeg ret, bevirkede denne kedelige episode, at skovturen de følgende år blev foretaget med Slangerupbanen.

Afholdsforeningen Det blå Kors havde en afdeling i Søborg. Den oprettede en børneafdeling »Håbet«. Det var ikke få børn, der deltog i afdelingens møder, hvor vi naturligvis hørte om den forfærdelige kong Alkohol. Det var imidlertid underholdningen: oplæsning af en spændende bog, der trak mere end den mørke tale om at »forsage alt hans væsen«. Man krævede dengang ikke så meget af underholdning, som man gør i dag. Møderne sluttede altid med »Fader vor« og med afsyngelsen af den apostoliske velsignelse. Sakristiet var samlingsstedet for alle kirkelige møder. Her samledes »Håbets« medlemmer også. Da ventilationen i den lille sal var ringe, kunne der, især på fugtige aftener, ikke undgå at være en pågående odeur. Den skyldtes halvvådt tøj og personlig dårlig hygiejne.

Til omtalen af det kirkelige arbejde, der kom i gang i min drengetid, hører oprettelsen af to nye arbejdsgrene:

I 1920 blev jeg grebet af ønsket om at blive spejder. Det danske Spejderkorps (de gule spejdere) havde just oprettet en trop i Søborg. Mine forældre var ikke ligefrem begejstrede for at imødekomme mit ønske. De sagde nej. Jeg græd derfor mine modige tårer over dette afslag. Det har antagelig blødgjort min mor. Hun forelagde situationen for pastor Leth og bad ham tage initiativ til, at der blev oprettet en KFUM-spejdertrop. Han ordnede sagen. 8. maj 1920 var troppen en kendsgerning, og jeg nåede mine ønskers mål. Samme år dannede tre mænd: handelsgartner Kunze, murermester E. Svendsen og min far en kommité, der ville foranstalte en møderække for mænd med emner, der kunne påkalde deres interesse. Emnerne var af kristelig og social art. Foretagendet blev slået stort op. Anselige farvede plakater med overskriften »Møder for Mænd« som øjenfang blev trykt og hængt op rundt i byen. Mødeprogrammer blev uddelt i sognet. Som talere fik man kendte personer, der formåede at behandle et emne, så diskussionerne efter det indledende foredrag blev spændende og interessante. Både Socialdemokraten og det stedlige ugeblad bragte referater fra møderne. Arrangørerne havde den glæde, at der blev en god tilslutning til møderne. »Møder for Mænd« førte ikke til en åndelig vækkelse i byen, hvad man heller ikke havde stilet efter. Men der var alligevel en del mænd, der gennem disse møder gik ind i det kirkelige arbejde. Kirkens gudstjeneste fik en større tilslutning af mænd, end den tidligere havde haft.

Det glædede især to kvinder: tidligere omtalte frk. Højgård og min mor, der begge i virkeligheden var de egentlige initiativtagere til disse møder.

Den spanske Syge

1918 og 1919 blev vort land ramt af den skæbnesvangre epidemi: Den spanske Syge. Vor by undgik heller ikke at blive berørt af denne ulyksalige sygdom, der ud over verden krævede lige så mange ofre, som den netop afsluttede krig havde gjort. Jeg kender ikke tallet på hvor mange, der døde af sygdommen i Søborg. Men den har utvivlsomt også her krævet mange ofre. En del blev begravet på Bispebjerg Kirkegård. Da denne tilhørte København, var antallet af begravelser undertiden så store, at Begravelsesvæsenet ikke altid kunne overkomme at få gravet så mange grave, som det daglige behov krævede. Det skete derfor, at man ved kapellerne til tider kunne se ophobninger af kister.

Barndomstiden slutter

Det følgende vil muligvis forekomme teatralsk. I så fald giver det et indtryk af beretteren. Efter min konfirmation og 15 års fødselsdag besluttede jeg, at nu ville jeg over for mig selv slå fast, at min barndomstid var forbi. Jeg havde på dette tidspunkt kasseret eller bortgivet min i øvrigt ikke særlig store samling af legetøj.

Tilbage havde jeg et lille legetøjssejlskib. Tilintetgørelsen af dette skulle markere, at nu var jeg ikke barn længere.

En dag tog jeg skibet, gik op i den bageste ende af haven. Jeg anbragte skibet på en gammel huggeblok, trak mig nogle meter bort og begyndte så med sten at bombardere det lille skib. I løbet af få minutter var skibet totalt blevet vrag.

Denne håndgribelige forbindelse til barndomstiden var tilintetgjort. Jeg var voksen!!! - Troede jeg da!

Fig. 6. Henning Larsen som 7-årig.

Fig. 5 og 6 venligst udlånt af Grethe Larsen, fig. 1-4 af Gladsaxe lokalhistoriske Arkiv.

PERSONALIA

Tove Smidth, journalist, programsekretær, fhv. borgmester, f. 7.1.1923, tresproglig korrespondent 1943, uddannet journalist 1949, ansat ved Danmarks Radio 1963, stofområder især: socialt, humanitært. Medlem af Gladsaxe byråd 1966, viceborgmester og socialudvalgsformand 1970–74, borgmester 1974–83, formand for Børnekommissionen 1979, organisatorisk næstformand for Socialdemokratiet 1983. Gennem mange år aktiv i mellemfolkeligt arbejde: internationale børne- og ungdomslejre, venskabsbyaktiviteter. Tildelt den polske orden L'Ordre du Merite Culturel, den polske stats fortjenstmedalje i sølv samt polsk Røde Kors medalje.

Adresse: Søborg Torv 4, 2860 Søborg.

Ib Spang Olsen, tegner, f. 11.6.1921, lærereksamen 1943, studier ved kunstakademiet 1945–49 og ved Den grafiske Skole 1947–49, lærer ved Københavns kommunes heldagsskole for drenge 1948–49 og ved Bernadotteskolen 1952–61, illustrator ved dagbladenes søndagstillæg fra 1942, medlem af Akademirådet 1978–81. Har udført bogillustrationer og -omslag, portrættegninger, rumudsmykning, litografiske, zinkografiske og keramiske arbejder, produceret båndfilm, TV-udsendelser og skrevet børnebøger. Har indført de grafiske teknikker »zinkografi« og »direkte kopi« (heliografi), der tillader originalgrafik i bogtryk og offset-tryk. Tildelt kulturministeriets børnebogspris 1963, 1964 og 1967, Selskabet Bogvennernes tegnerpris 1966, Hans Christian Andersen-medaljen 1972 (internat. børnebogspris), kulturministeriets illustratorpris 1980.

Adresse: Slotsparken 64, 2880 Bagsværd.

Laurits Bindsløv, generaldirektør, f. 14.4.1916, lærereksamen 1937, faglærereksamen (historie) 1944, mag. art. (historie) 1954, lærer ved Århus kommunale skolevæsen 1937–49, programsekretær ved Danmarks Radio (skoleradioen), programredaktør i foredragsafd. 1953, souschef i aktualitets- og oplysningsafd. 1959, chef for denne 1961, chef for TV's kulturafd. 1964, programdirektør for TV 1967 og tillige for radio 1974, generaldirektør for Danmarks Radio 1976. Medlem af Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie. Har skrevet: Pressen under besættelsen (1960).

Adresse: Vestermarie Allé 26, 2770 Kastrup.

Henning Larsen, overlærer, skolebibliotekar, f. 20.4.1908, d. 29.12.1983, lærereksamen 1930, sekretær for K.F.U.M Hellerup 1930–34, lærer ved Tranegårdsskolen Gentofte 1934–75, medlem af menighedsrådet i Søborg gennem 25 år, redaktør af Søborg kirkeblad 1957–71.

Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune

Bestyrelsen 1983

Afdelingsbibliotekar Ebbe Fels
formand, tlf. 02-98 39 41.
Bibliotekar Kirsten Havelund Strøm
næstformand og redaktør, tlf. 02-87 48 77.
Stationsforstander C.C. Nielsen
kasserer, tlf. 02-98 82 15.
Arkitekt Erik Starup
sekretær, tlf. 02-44 11 12.
Stud. mag. Inge Bundsgaard, tlf. 01-69 04 74.
Cand. jur. Iver Skov Henriksen, tlf. 02-98 24 94.
Overfaktor B.J. Steiner, tlf. 01-69 79 71.

Revisorer
Biblioteksdirektør Kr. Lindbo-Larsen
Stadsbibliotekar Svend Stilling